

BUITEN

13^e JAARGANG N°. 27.

ZATERDAG 5 JULI 1919.

Foto C. Steenbergh.

HUIS MET DRIE TOPGEVELS (ALS MEISJESSCHOOL IN GEBRUIK) AAN DE
OUDE GRACHT TE ALKMAAR.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN JULI, DOOR A. A. N.	BLZ. 314
BROEDERSCHAP, (26), DOOR JOHN GALSWORTHY	„ 314
ALKMAAR (VERVOLG), DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLL.	BLZ. 313, 316-321
ALL RIGHT, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE	BLZ. 319
DE WIJDE PLAS, DOOR ELISE RUTGERS	„ 320
AVONDWANDELING MET EEN EGEL, DOOR P. P.	„ 321
DE KOEPELKERK TE WILLEMSTAD, DOOR JHR. J. H. SCHORER, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 322-323
HET OPEN VENSTER, UIT HET ENGELSCHE VAN E. TEMPLE THURSTON, VERTAALD DOOR A. ZWARTS	BLZ. 324
HET BEGIN EN HET EINDE VAN DEN WERELDOORLOG, ILLUSTRATIES	„ 324

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S, BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff - AMSTERDAM -

DE STERRENHEMEL IN JULI.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrebeelden voor 18.5 uur sterretijd, d.i. omstreeks 11 uur middelbaren tijd of 12 uur zomertijd. Men zie het Augustuskaartje van de N. R. Ct., dat half Juli verschijnt en dat voor 19 uur sterretijd geldt.

Zenith: Draak, Lier, Zwaan;
Noorden: Kleine Beer, Giraffe, Lynx, Perseus, Wagenman;
Noordoosten: Cassiopeia, Cepheus, Driehoek;
Oosten: Andromeda, Hagedis, Pegasus, Ram, Visschen, Waterman;
Zuidoosten: Dolfijn, kleine Paard, Vos;
Zuiden: Arend, Pijl, Schild van Sobieski, Schorpioen, Schutter, Slang, Slangendrager, Steenbok;
Zuidwesten: Hercules, Slang, Weegschaal;
Westen: Boötes, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden, Kroon, Maagd;
Noordwesten: Grootte Beer, Draak, kleine Leeuw.

De Melkweg, die de groote aantrekkelijkheid vormt van den aan heldere sterren niet overrijken zomerhemel, is om 11 uur (12 uur zomertijd) prachtig te zien; hij vormt dan een boog, die in het N. N. O. en in het Z. vrijwel recht op den horizon staat, en bijna door het Zenith gaat. De Melkweg loopt, zooals men weet, den geheelen hemel rond, maar zijn Zuidelijkste deelen zijn voor Nederland onzichtbaar. Hij komt in het sterrebeeld Argo voor ons in zicht, doorloopt vervolgens den Eenhoorn, gaat tusschen de Tweelingen en Orion door naar den Wagenman, Perseus, Cassiopeia, Cepheus, Zwaan, Vos en Pijl, verdeelt zich in den Arend in twee stroomen en lost zich in het Schild en den Schutter op in afzonderlijke heldere wolken. Deze laatste zijn alleen 's zomers goed te zien, maar de zoo veel Noordelijker gelegen merkwaardige lichte plek in den Zwaan ziet men een groot gedeelte van het jaar. Ik verwijs naar Buiten VII N° 23 voor een uiteenzetting van de groote betekenis, die de Melkweg voor allerlei sterrekundige problemen blijkt te bezitten.

Hoewel te middernacht het sterrebeeld Perseus nog vrij laag in het Noordoosten staat, vangt het seizoen voor de waarneming van de lichtwisselingen der merkwaardige veranderlijke ster *Algol* (β Persei) langzamerhand weer aan (zie Buiten I N° 30).

Minima hebben plaats: 9 Juli te 13 uur, 12 Juli te 10 uur, 29 Juli te 14 uur en 1 Aug. te 11 uur. Wie naar zomertijd rekent, moet de opgegeven tijden een uur later stellen.

R Coronae borealis en *Nova Aquilae* zijn in den laatsten tijd weinig veranderd. De ster α Cygni neemt al weer sterk af, en zal als dit nummer verschijnt, al een vrij zwak object voor een binocle zijn.

Zodiakaallicht en *Gegenschein* zijn niet te zien.

De *tijdsvereffening* verandert in Juli weinig: de heele maand is de zon een minuut of vijf bij een naar middelbaren tijd loopend uurwerk achter.

De tweede helft van Juli is rijk aan *vallende sterren*, die in het bijzonder na middernacht optreden. Vooreerst zijn er in het eind der maand *Aquariden*, vallende sterren met een straalpunt in den Waterman; zij bewegen zich meestal vrij langzaam in lange banen.

In Juli vertoonen zich ook de *Perseiden* al in grooten getale. Deze zwerm is merkwaardig door zijn langen duur en door de duidelijke Oostwaartsche verschuiving van het straalpunt. Omstreeks den 20^{en} Juli is dit in Cassiopeia te vinden, 10 dagen later in Perseus en half Augustus in den Giraffe. Het zijn niet de Perseiden die hun bewegingsrichting wijzigen, maar de aarde; dat komt echter, daar wij alleen *relatieve* beweging kunnen waarnemen, op hetzelfde neer.

De aarde bereikt den 3^{en} Juli het *aphelium* harer elliptische loopbaan, het punt derhalve, waarop zij zich zoo ver mogelijk van de zon bevindt. De zonneschijf lijkt 1' of meer dan 3% kleiner dan in Januari, en wij ontvangen bijna 7% minder zonnearmte dan omstreeks Nieuwjaar. Dit feit verzacht het verschil tusschen winter en zomer voor het Noorderhalfrond, maar verscherpt het voor het Zuiderhalfrond.

Mercurius is avondster. De planeet bereikt 18 Juli haar grootste Oostelijke Elongatie, ten bedrage van 27°. Voor Nederland is zij echter in het begin der maand het beste zichtbaar: omstreeks 5 Juli gaat zij eenige dagen lang vijf kwartier na de zon onder, en zal dan wellicht aan den avondhemel gevonden kunnen worden.

Venus staat 5 Juli in grootste Oostelijke Elongatie; in een kijker ziet men dan een zuiver Eerste Kwartier. Daarna wordt de sikkel snel grooter en smaller: den 1^{en} Juli bedraagt de middellijn 24", den 31^{en} al 36". Voor bezitters van een goeden kijker met b.v. 60- of 80-malige vergrooting is Venus in de maanden Juli tot en met November een heel interessant object. De planeet gaat 1 Juli meer dan twee uren na de zon onder, 31 Juli nog maar een groot uur.

Mars maakt zich langzaam uit de ochtendschemering los, maar zal vermoedelijk deze maand nog wel niet in zicht komen.

Jupiter is in de avondschemering verdwenen.
Saturnus kan in het begin van Juli 's avonds misschien nog wel gezien worden, maar verdwijnt dan in de schemering. Over den samenstand der planeet met Venus in den avond van 2 Juli schreef ik de vorige maal al.

DE STEENBOK.

Het sterrebeeld Steenbok (*Capricornus*) komt onder den naam *Αιγροειας* in den Almagest voor, maar wordt ook wel door *Τραγος* aangeduid, zooals blijkt uit het teeken ζ , dat klaarblijkelijk een samensmelting der Grieksche letters τ en ρ is. De Steenbok wordt op de oude atlassen vaak afgebeeld als een bok met een visschestraart. Men vindt de twee sterren der 3^e grootte α en β gemakkelijk in den verlengden boog γ $\approx$ β Aquilae. De Steenbok is een zomersterrebeeld. Het is alleen tusschen 17 en 24 uur sterretijd goed te zien: het doemt in Maart in den nanacht aan den Zuidoostelijken hemel op, en verdwijnt in December in de avondschemering.

Veel merkwaardige objecten levert het niet op. De ster α is een zeer wijde *dubbelster* (3^m en 4^m, afstand 6'), die door zeer scherpe oogen als zoodanig gezien kan worden. Ter vergelijking diene, dat *het Ruitertje* (*Alkor*) op een afstand van bijna 12' van *Mizar* (ζ van den Grooten Beer) staat. De ster α werd pas door Bayer in 1603 dubbel genoemd. De twee componenten verwijderen zich per eeuw ongeveer 4'5 van elkaar, zoodat de afstand ten tijde van Hipparchus en Ptolemaeus slechts 4' bedroeg.

Naar het sterrebeeld Steenbok is de *Steenbokskeerkring* genoemd, de parallelcirkel van 23°5' Zuiderbreedte. Zijn bewoners zien de zon door hun Zenith gaan, als zij bij haar winterstilstand (22 December) in het teeken Steenbok staat, dat echter niet in het sterrebeeld Steenbok valt, maar in den Schutter. Voor deze verschuiving der teekens van den Dierenriem (*precessie*) verwijs ik naar Buiten XIII N° 1. Het was Hipparchus (120 j. v. Chr.), die de precessie ontdekte. Hij was het ook die de twaalf teekens der Ekliptika-vakken van 30° invoerde, en ze noemde naar de zich ter plaatse bevindende sterrebeelden. Thans, na 2040 jaren, zijn de teekens bijna een vol vak teruggeschoven.

Ten Zuiden van den Steenbok vindt men op sommige atlassen het door Lalande in 1798 ingevoerde sterrebeeld *Luchtbol* (*Globus Aërostaticus*), dat echter maar een kort bestaan aan den hemel heeft geleid en — gelukkig! — spoedig weer verdwenen is.

A. A. N.

BROEDERSCHAP

26) DOOR JOHN GALSWORTHY.

Uit het Engelsch vertaald door Leny Grondel—Chotzen.

EEN oogenblik later, toen zij naar boven holde om zich aan te kleeden, verbaasde zij er zich in stilte over, dat Hilary steeds de behoefte in haar wekte hem te troosten en te helpen. Stephen had dat gevoel nooit bij haar wakker geroepen.

Daar zij niet dadelijk wisten, waar zij de kamer moesten huren, liepen zij de richting van Bayswater op. Een eerste vereischte

was het in elk geval om het Park tusschen de Hound Street en het modelletje te weten. Toen zij aan den anderen kant van de Broad Walk waren aangekomen, was weer instinctief hun eerste gedachte alles wat er groen en vriendelijk uitzag den rug toe te keeren. In een eentonig, grauwe straat met een klein burgermans uiterlijk, vonden zij, wat zij zochten, een gemeubileerde zit-slaapkamer, die door middel van een kartonnetje aan het raam te huur werd aangeboden. De deur werd door de juffrouw zelf geopend, een lange, smal gebouwde vrouw met een West Country tongval. Bij het zien der bezoekers verscheen een haast hongerige vriendelijkheid over haar harde trekken. Zij praatten met haar in het gangetje, waarvan het zeil met het drukke patroon een eigenaardige lucht verbreidde. Ook de trap was van hieruit te zien. Hij was steil en verhief zich tusschen muren, die met geel behangselpapier, door dunne, roode lijntjes in vierkantjes verdeeld, waren beplakt. Een kalender, met zulk een afschuwelijk bebloemd blok, dat niemand het in zijn hoofd zou krijgen hem te stelen, hing tegen den muur. Daaronder stond een paraplu-standaard maar zonder paraplu. Het donkere, smalle gangetje leidde langs twee grimmig gesloten deuren, die bruinrood beschilderd waren, naar twee deuren, die van boven met matglas waren voorzien. Buiten, op straat, van waar zij met een paar steenen tredjes het huis waren binnengetreden, dwarrelde nu natte sneeuw rond. Hilary sloot de huisdeur, maar de huiverige kou van die onverwachte sneeuwbuï was het donkere, smalle huis al binnengedrongen.

„Dit is de kamer, Mevrouw,” zei de verhuurster terwijl zij de eerste van de deuren met matglas opendeed. De kamer, die met een behang van blauwe rozen op een geel fond was behangen, was door schuifdeuren van de andere gescheiden.

„Ik verhuur soms die twee kamers te zamen maar nu is die eene net bezet door een jongen heer uit de City en daarom kan ik deze hier goedkoop afgeven.”

Cecilia keek Hilary aan. „Ik geloof niet...”

Vlug liep de verhuurster naar de schuifdeuren toe en liet met een demonstratief gebaar zien, dat de deur niet week.

„Ik heb den sleutel,” zei ze. „Aan beide kanten is een grendel.”

Gerustgesteld wandelde Cecilia zoo goed en zoo kwaad als het ging door de kamer, die door de meubelverhooping bijna geen ruimte openliet. Dezelfde kleine rimpel verscheen boven haar neus, die ook Thymes gezicht had verontsierd toen ze de Hound Street beschreef. Plotseling viel haar oog op Hilary. Hij stond met zijn rug tegen de deur geleund. Op zijn gezicht lag een vreemde en bittere trek als bij een man, die bij het aanschouwen van het inbegrip van alles wat leelijk is, voelt, dat dit niet alleen buiten hem maar ook in hem leeft, inziet, dat dit een alles doordringende geest is. Het was de blik van een man, die meende, dat hij ridderlijk van natuur was en merkt, dat het tegenovergestelde waar is, van een leider, die een order uitdeelt, welke hij zelf niet zou uitvoeren.

Cecilia, die dezen blik opving, haastte zich om te zeggen:

„'t Is heel netjes en zindelijk. Ik geloof, dat het best zal gaan. U zei zeven shilling per week, is het niet? Wij zullen de kamer in elk geval voor veertien dagen huren.”

Een schaduw van een glimlach verscheen voor het eerst gedurende het gesprek op het strenge gezicht van de verhuurster met haar hongerige oogen, wier uitdrukking door de daaruit sprekende berusting werd veraangenaamd.

„En wanneer komt de juffrouw?”, vroeg ze.

„Wanneer denk je, Hilary?”

„Ik weet het niet,” mompelde hij. „Hoe eer hoe beter, nu het toch moet. Morgen of overmorgen.”

Met een laatsten blik naar het bed, dat door een goedkope rood en gele lap met franje was bedekt, ging hij naar buiten, de straat op. De sneeuwbuï had opgehouden maar het huis lag op het Noorden en geen zonnestraal bescheen het.

HOOFDSTUK XXII.

HILARY MAAKT ER EEN EIND AAN.

Zooals vliegen in het onzichtbaar, stoffige spinweb worden gevangen, zoo spartelt en worstelt de mensch in het web van zijn eigen natuur, hier een sprong wagend, daar weer zich krampachtig samentrekkend, lang volhoudend en eindelijk verslappend. Omstrikt wordt hij geboren, omstrikt sterft hij, al naar gelang van zijn krachten tot het einde toe strijdend, vechtend voor de vrijheid, voor zijn geluk, stervend, onbewust dat hij verslagen is, de vergelding niet kennend. Niets is tevens meer opmerkelijk dan de wijze, waarop het leven voor zulke menschen de dilemma's uitzoekt, die het meest bij hun aard passen. Dat, wat den man met een ongevoelig, bruusk of fanatiek karakter een eenvoudig vraagstuk lijkt, schijnt den man met een fijngevoelige, bespiegelende natuur onoplosbaar toe.

Zoo ging het ook met Hilary, wiens geest van zonsopgang tot zonsondergang en daarna nog bij maanlicht in dat speciale spinwerk spartelde. Door zijn geaardheid en de bijzondere omstandigheden van een leven, waarin hij nooit gedwongen was geweest onaangenaamheden van welken aard ook met iemand te hebben, had hij zich nooit vis à vis het feit bevonden ingrijpende maatregelen te moeten nemen. Bijna had hij de bekwaamheid hiertoe verloren. Het leven was voor hem een schilderij met vage omtrekken geweest, dat in een zacht wegdoezelend geheel versmolt. Jaren en jaren lang was hij nooit een geval tegengekomen, waarop hij een beslist ja of neen moest antwoorden. Het was zijn geloof,

zijn vreugde en zijn werk geweest zich zooveel mogelijk in eens anders plaats in te denken, zoodat er, relatief gesproken, slechts weinig gevallen waren, waarin hij zich niet absoluut thuis gevoelde.

Het zichzelf nu in de plaats van het modelletje indenken, schonk hem echter niet bepaald vreugde. Als wij met de gevoelens rekening houden, waarmede mannen over het algemeen bij hun waardeering van vrouwenlevens te werk gaan, zullen wij inzien, dat de opvatting, die Hilary zich omtrent haar positie maakte, niet zoo onjuist mocht heeten.

Het handelde hier om een meisje van nauwelijks twintig jaar, buiten opgegroeid; geen dame en ook niet bepaald een arbeidersmeisje, zonder thuis, zonder bloedverwanten of vrienden, waarop zij zich kon verlaten, zooals zij zelf had beweerd; in elk geval zonder iemand, die bereid was haar terzijde te staan. Een meisje met een hulpeloos natuurtje, dat haar brood verdiende in een beroep, waarbij de uiterste omzichtigheid een eerste vereischte was. Dit meisje zou hij nu weer absoluut aan haar lot moeten overlaten, daar hij het dunne koord, waaraan zij zich krampachtig vastklemde, moest doorsnijden. Het gaf hem het gevoel, alsof hij een rozenstruikje, dat hij met eigen handen in een beschut hoekje had geplant, juist nu het wortel begon te schieten, uittrok om het op een onbeschutte plaats over te planten, waar het den volen wind moest verduren. Zoo bruusk en, volgens Hilary's oordeel onmenschelijk te handelen, was heel en al in strijd met zijn opvattingen. En daarbij kwam nog die kleine bijzonderheid van de lichte koorts, die ver verwijderde muziek, die nog steeds in zijn ooren voortklonk, nadat hij de wagens naar de Covent Garden Market had hooren rijden.

Met een allerellendigst gevoel wachtte hij dus dien Maandagmiddag op haar, heen en weer loopend in zijn studeerkamer, waarvan de muren wit en het houtwerk tabaksbruin was evenals de banden van al zijn boeken, die Hilary speciaal in herteleer liet inbinden. Geen bloempje versierde die kamer, geen zonnetje scheen door de ruit en vroolijkte alles op. Niets dan groote vellen papier, heel veel vellen papier. Een kamer, waaruit de jeugd voor altijd gevloeden scheen, een echte kamer voor iemand van middelbaren leeftijd.

Hij riep haar binnen met de kennelijke bedoeling haar dadelijk te zeggen, wat hij haar te zeggen had en wel in zoo weinig mogelijk woorden. Maar hierbij had hij niet geheel met zijn eigen natuur en het instinct van de vrouw gerekend. Evenmin had hij er aan gedacht — wellicht omdat hij niettegenstaande zijn geleerdheid, of misschien juist daardoor, absoluut onbekwaam was om het resultaat van eenvoudige feiten te peilen — dat hij in de gedachtenwereld van het meisje door het schenken van die nieuwe kleeren een zeker eigendomsrecht op haar had verkregen.

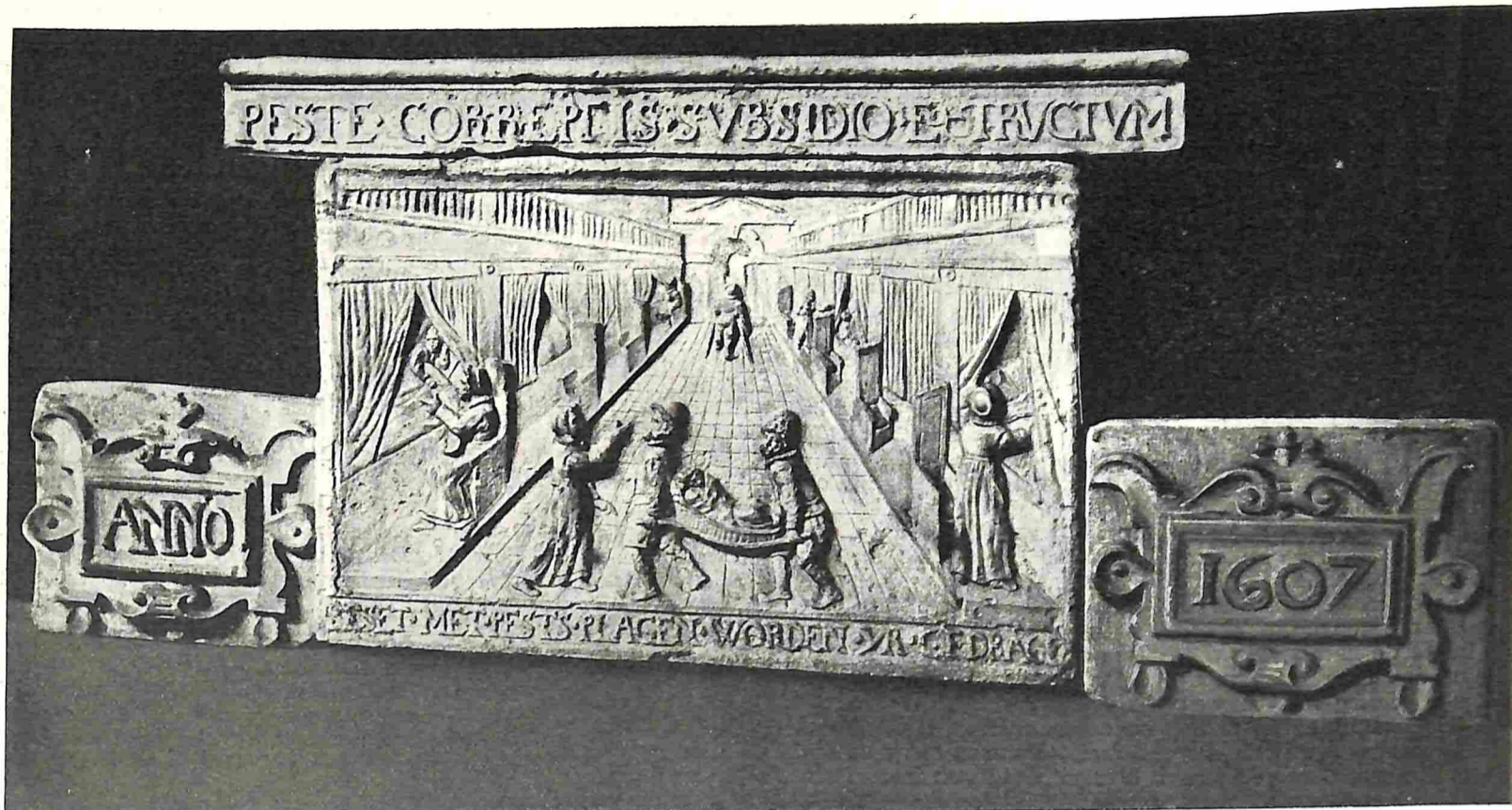
Als een hond, die voelt dat zijn meester hem wil verlaten, en nu met droefgeestig onderzoekenden blik naar hem opkijkt, in zijn ziel zeker van die instinctief voorvoelde wreedheid, als een hond, die spoedig van het allerdierbaarste wordt beroofd, stond het meisje voor hem.

De houding van elk harer ledematen, de starre blik harer oogen, die vochtig waren alsof er tranen achter scholen, het trillen van haar lippen, dat alles scheen te zeggen: „Ik weet waarom u me hier liet komen”.

Toen Hilary haar zoo zag staan, had hij het gevoel alsof iemand hem had gezegd, dat hij een arm schepsel moest afranselen. Om tijd te sparen, vroeg hij haar, wat zij den heelen dag uitvoerde. Het modelletje scheen zichzelf te willen wijs maken, dat haar voorvoel op een misverstand berustte.

Vroolijk antwoordde zij hem, dat zij, nu de ochtenden zoo mooi waren, veel vroeger opstond en eerst haar naaiwerk afdeed. Dan gaf zij haar kamer een beurt. Er waren muizegaten in die kamer en zij had een val gekocht. Gisternacht had zij een muis gevangen. Zij had hem niet willen doodden, maar in een blikken bus gedaan en hem, toen zij uitging, laten loopen. Daar zij opmerkte, dat Hilary hierin belang scheen te stellen, zeide zij hem, dat het haar verdrietig stemde, wanneer zij hongerige katten of zwerfende honden zag. Vooral met verloren geraakte honden had zij groot medelijden en zij beschreef hem een hond, dien zij eens had aangeetroffen. Zij had geen agent willen waarschuwen, die konden soms zoo hard uit hun oogen zien. Deze woorden leken Hilary een vreemd voorteken en hij wendde zijn hoofd om. Het modelletje, dat zag, dat zij in zekeren zin indruk op hem had gemaakt, trachtte dien nog te versterken. Zij had gehoord, dat de agenten soms veel kwaad deden. Maar daar zij dadelijk met een haastigen blik op Hilary's gezicht bemerkte, dat zij hiermee geen veld won, brak zij het onderwerp af en begon hem vlug van haar ontbijt te vertellen en hoe heerlijk het was, dat zij nu nieuwe kleeren had, hoeveel zij van haar kamer hield en hoe grappig die oude baas Creed was, die haar nooit scheen te zien, wanneer hij haar 's morgens tegenkwam. Daarna volgde een nauwkeurig verslag, waar zij had getracht werk te krijgen en van een toezegging, dat zij over eenigen tijd ergens komen kon. Mijnheer Lennard wilde ook nog altijd, dat zij voor hem poseerde. Hierbij flitste een blik uit haar oogen naar Hilary; daarna sloeg zij ze weer neer. Op die manier zou ze heel veel werk kunnen krijgen. Ze was er niet op ingegaan, omdat hij haar had gezegd, dat zij het niet moest doen en dan wilde ze het natuurlijk ook niet. Ze vond het wat prettig om bij Mijnheer Stone te komen en het werk schoot ook goed op en zij hield zooveel van Londen en van de winkels.

(Wordt vervolgd.)

GEVELSTEENEN VAN HET IN 1816 GESLOOPTE PESTHUIS TE ALKMAAR.

ALKMAAR.

(Vervolg).

IN het vorig nummer is het treurigste gedeelte der sloopers-geschiedenis verteld. 1) De Schermerpoort valt in 1853, en na de afschaffing der plaatselijke accijnzen, die in zoovele steden het doodvonnis was voor de stadspoorten, verdwijnt in 1863 de Geesterpoort (haar hamei bleef nog drie jaar staan), in 1866 de nieuwe Boompoot en in 1867 de Kennemerpoort. Dan rest niets meer van de monumentale stadstoegangen, dan de twee fraaiste hameien, die van Schermer- en Boompoot. Maar ook de laatste moest vallen. Over haar lot werd beslist in de gemeenteraadszitting van 17 Aug. 1876. Herstel van het in slechten toestand verkeerende hek was door B. en W. overwogen, doch waar dit een uitgaaf van f 1825 met zich zou brengen, hadden zij geen vrijmoedigheid gevonden een voorstel tot herstelling in te dienen. En de geheele raad ging met B. en W. mede. Bepaald werd, dat de beeldgroepen, die in de oogen van den toenmaligen gemeente-architect een waarde hadden van f 10.— (tien gulden!) per stuk, eigendom der gemeente zouden blijven.

Zoo bleef slechts de hamei der Schermerpoort over. 2)

* * *

De Chronyk van Mederblik geeft het huizen aantal op (aan 't tellen van inwoners deed men toen nog niet) van verscheiden Hollandsche steden in 't jaar 1632, als dus Holland bijna op 't toppunt van zijn bloei is. Daaruit blijkt dat Alkmaar en Hoorn

toen ongeveer evenveel inwoners bezaten (ruim 2500 huizen); Enkhuizen stond met zijn ruim 3600 huizen verre aan de spits en heeft korten tijd daarna waarschijnlijk de zustersteden nog méér overtroffen; ook Hoorn is ± 1650 Alkmaar een eind vooruitgesneld, vermoedelijk. Men vergelijke daarmee de cijfers van een eeuw later: Alkmaar heeft dan ruim 2800 huizen, Hoorn evenveel n.l. 2817, Enkhuizen ruim 2600. Men vermenigvuldige deze cijfers met 5, en krijgt dan ongeveer het inwoners-aantal. In 1840 telt Alkmaar 9539, Hoorn 8668, en Enkhuizen 4988 inwoners. Sprekende cijfers, waaraan wij weinig hebben toe te voegen. Zij bevestigen de gelijkmatige toeneming van bloei, waarvan wij in den aanvang van dit artikel spraken. Natuurlijk bracht het eind der 18de en 't begin der 19de eeuw ook voor Alkmaar belangrijken achteruitgang, maar minder dan andere steden. En in de tweede helft der 19de eeuw gaat na stilstand en daling de groei, sneller zelfs dan te voren, weder voort, terwijl in de 20ste eeuw het getal van 20.000 inwoners overschreden wordt.

Toch schijnt men zich te vergissen als men meent dat deze welvarende marktstad, die Hoorn in inwonerstal vrijwel bijhield, en het na den val van Hoorn als zeestad weldra voorbijstreefde, zeer druk en levendig is geweest, ook reeds eeuwen geleden. Mogen wij Cl. Bruins gelooven, die in zijn Noordhollandsche Arkadia (1732) tijdens het bezoek zijner toeristen aan Alkmaar Zedenlust laat zeggen:

Na dat ik merk
Is 't hier voor hen, die de eenzaamheid beminnen,
Vermaakelijk.

waarop Waarmond antwoordt:

't Is waar, doch die zijn zinnen
Heeft aan 't gewoel gewent, zou in dees stad
Niet vinden 't geen hij zocht.

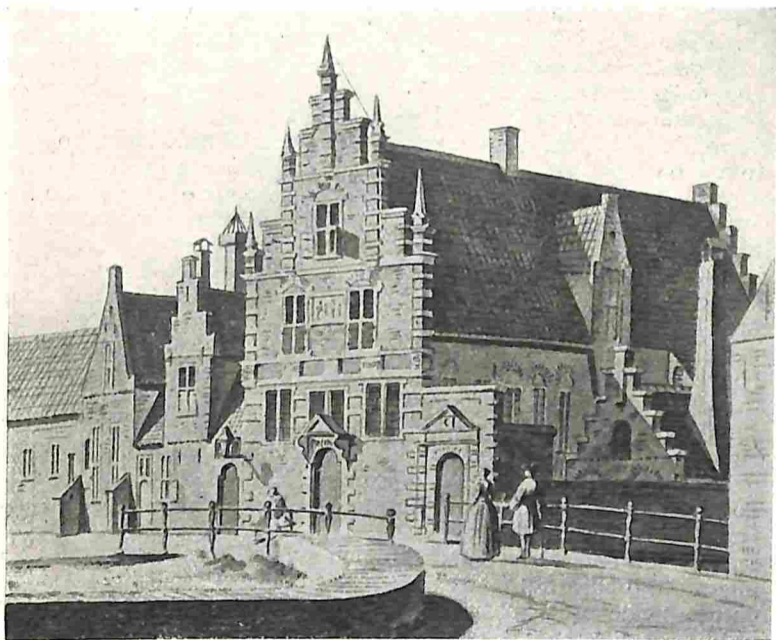
dan was Alkmaar in den aanvang der 18de eeuw een zéér stil stadje. Dat is sinds dien wel wat veranderd, maar het doorgaand verkeer, dat den laatsten tijd in zoovele overigens stille plaatsen levendigheid in de hoofdstraten brengt, stoort er nog slechts in geringe mate de rust. Alleen op marktdagen is het hier en daar een gewoel van belang.

Dat er in Alkmaar — het spreekt ook eigenlijk van zelf — méér veranderd is, leert ons dezelfde Arkadia. Zegt Weetlust niet:

Hoe lang en breed zijn hier de schoone straaften;
Aan ieder hoek staat eene waterbak.

Wij hooren reeds enkele onzer Amsterdamsche lezers van afgunst op de toestanden in het oude Alkmaar knorren, maar wij zien ook vele onzer lezeressen blozen, en, denkend aan den procureur-generaal, die ons allen tegen Helsche onzedelijkheid beschermen wil, haasten wij ons, de verklaring van Waarmond te laten volgen:

Die zijn gezet tot laaving en gemak
Der honden die den dorst niet kunnen dragen,
Byzonder in dees zwoele zomerdagen,
Omdat dit vee geduurig jaagt en rent.

HET PESTHUIS TE ALKMAAR.

Naar de teekening van C. Pronk in de Prentenverzameling.

Men denke niet dat Alkmaar ten opzichte van dierenbescherming zijn tijd vooruit was: geen liefde voor „dit vee” deed de Alkmaarders zoo handelen, maar zuivere eigenliefde; dat blijkt wel uit Waarmonds woorden:

Het is bekend dat in die heete dieren
Een dolheid bij gebrek van laavenis
Ontstaat, die voor den mensch gevaarlijk is,
Indien hij in dien toestand wordt gebeten.

Weetlust, door deze verklaring bevredigd, antwoordt:

„Die rede klemt, nu kan ik de oorzaak weten....”

* * *

Dat Alkmaar, deze Hollandsche stad met geheel eigen karakter, een typisch voorbeeld zou zijn van een schilderachtig Hollandsch stadje, is een veelgehoorde meening, waarvan wij de oppervlakkigheid reeds voldoende meenen aangetoond te hebben. Thans een andere legende: „dank zij den bijna voortdurenden bloei, waarin Alkmaar zich reeds eeuwen lang heeft mogen verheugen, is de stad een buitengewoon aantal sierlijke oude gevels rijk gebleven.” Al dadelijk moet worden opgemerkt, dat een niet geringe bloei aan 'tsloopen en vernielen van oude gevels evenzeer bevordelijk is, als een sterk verval; slechts stilstand in bloei en welvaart werkt het behoud van oude gevels in de hand. Daarom zijn te Hoorn véél meer oude gevels bewaard gebleven dan in Alkmaar en in... de lievelings zusterstad Enkhuizen, wier gecommiteerden — dit worde hier terloops even vermeld — in den tijd der Republiek met die van Alkmaar tijdens de zittingen der Staten-Generaal te 's Gravenhage in één logement samenwoonden (het tegenwoordige hotel „de Twee Steden”). Bloei en verval hadden dezelfde gevolgen. En — als we niet op kwantiteit, maar slechts op kwaliteit letten, staat Alkmaar en bij Hoorn en bij Enkhuizen in dit opzicht achter. De welvarende bewoners der marktstad schijnen voor 't uiterlijk hunner huizen niet zóóveel geld overgehad te hebben als de snelrijkgeworden kooplieden der zeesteden. Men begripe ons wel: er zijn nog wel oude gevels te Alkmaar, maar op enkele uitzonderingen na zijn ze noch buitengewóón mooi, noch groot in aantal. Op de stichting van hofjes had de voortdurende welvaart een goeden invloed, evenals op de geldmiddelen van 't stadsbestuur; vandaar dan ook, dat de stedelijke gebouwen, door elkaar genomen, bij die van Hoorn en Enkhuizen niet achterstaan, ze echter ook niet overtreffen. „De beroemde Waag!” hoor ik een gegriefd Alkmaarder uitroepen. Zeker, verontwaardigde, die Waag is een mooi gebouw geworden — zij 't niet geheel tot een eenheid gegroeid — waarop Alkmaar met recht trotsch kan zijn. Maar vergeet niet, dat we hier te doen hebben met een merkwaardige zuinigheid van Alkmaar's vroede vaders, die een waaggebouw kregen, door aan een oude kerk een nieuwen waaggevel te zetten, en op het dak een toren — een prachtige toren — te doen plaatsen. 't Is meer geluk dan wijsheid geweest, dat uit deze zuinigheid zóó iets moois gegroeid is.

De kerken. Ja, hierbij is vergelijking met Hoorn met zijn ééne gróote en twee kleine, en Enkhuizen, met zijn twee gróote kerken, moeilijk. Alkmaar bezit — we denken nu natuurlijk alleen aan de oude kerken — een kerk, die we „middelmatic groot” zouden kunnen noemen, en één, wier wijsdicheit en statigheit die van alle kerken der zustersteden te bovengaat, en die van Haarlem's ouden St. Bavo nabijkomt, waaraan o.m. ook haar toren herinnert, als 't ware een verkleinde copie ervan, die er uitziet als een flink uit de kluiten gewassen dakruiter.

Alkmaar's Sint Laurens-kerk is bijna geheel van bergsteen opgetrokken, en heeft daardoor iets koels. Deze statige muren missen de warmte van ouden baksteen, een gemis, dat hier niet als elders door rijke versieringen wordt goed gemaakt, al geven sommige onderdeelen, als traceeringen, bij nadere beschouwing veel schoons te zien. Wat niet wegneemt, dat het trotsche gebouw, dagteekenend van het einde der 15de eeuw, een sieraad is van de stad en niet 't minst van haar hoofdstraat, de Langestraat, welke zij aan de westzijde schijnt af te sluiten. Een nadere beschouwing van deze kerk stellen wij tot een andere maal uit; ook zullen wij haar ditmaal evenmin van binnen bezichtigen als de andere voorname gebouwen van Alkmaar, welke alle reeds eerder in dit blad werden beschreven en afgebeeld. 3)

Er is, behalve dan de St. Laurenskerk en het oorspronkelijk iets jongere Stadhuis, dat in den laatsten tijd evenwel grootendeels vernieuwd is, vrijwel niets over in het oudste gedeelte van Alkmaar, dat aan de dagen van vóór de Hervorming herinnert. Verdwenen zijn de kloosters, die hier vrij gróote terreinen besloegen, het Oude Begijnhof of St. Catharina convent, het Middel Begijnhof of convent van St. Salvator, het Jonge

DE LANGESTRAAT TE ALKMAAR MET STADHUIS (LINKS) EN GROOTE KERK.

Begijnhof of convent van St. Maria van Nazareth, het Minnebroedersklooster; verdwenen ook, op een enkele uitzondering na: het hof van Sonoy met het huis van Achten, de voor andere doeleinden meer of minder verbouwde geestelijke gebouwen, of de op hunne fundamenten nieuw opgetrokken huizen, met uitzondering van de in 1561 gebouwde Nieuwe Doelen — wij mééne tenminste, dat deze is gebouwd op voormalig kloosterterrein —, terwijl van de Latijnsche school, in 1595 van achter 't stadhuis naar de kerk en 't patershof van 't Jonge Begijnhof overgebracht, nog slechts een poortje van 1616 over is, dat eenige jaren geleden evenwel is verplaatst van de Doelenstraat naar de Nieuwe Sloot. Van het oorspronkelijke Nieuwe Doelengebouw is behalve het tendeele vernieuwde achtkant torentje waarschijnlijk even weinig over als van de in de nabijheid staande Oude Doelen, die van 1509 dagteekende, en geheel verdwenen is. De voorgevel is gemoderniseerd en de fraaie gevels van den uitbouw aan den zeer ruimen Doelenhof (zie de afb. op blz. 318) dagteekenen

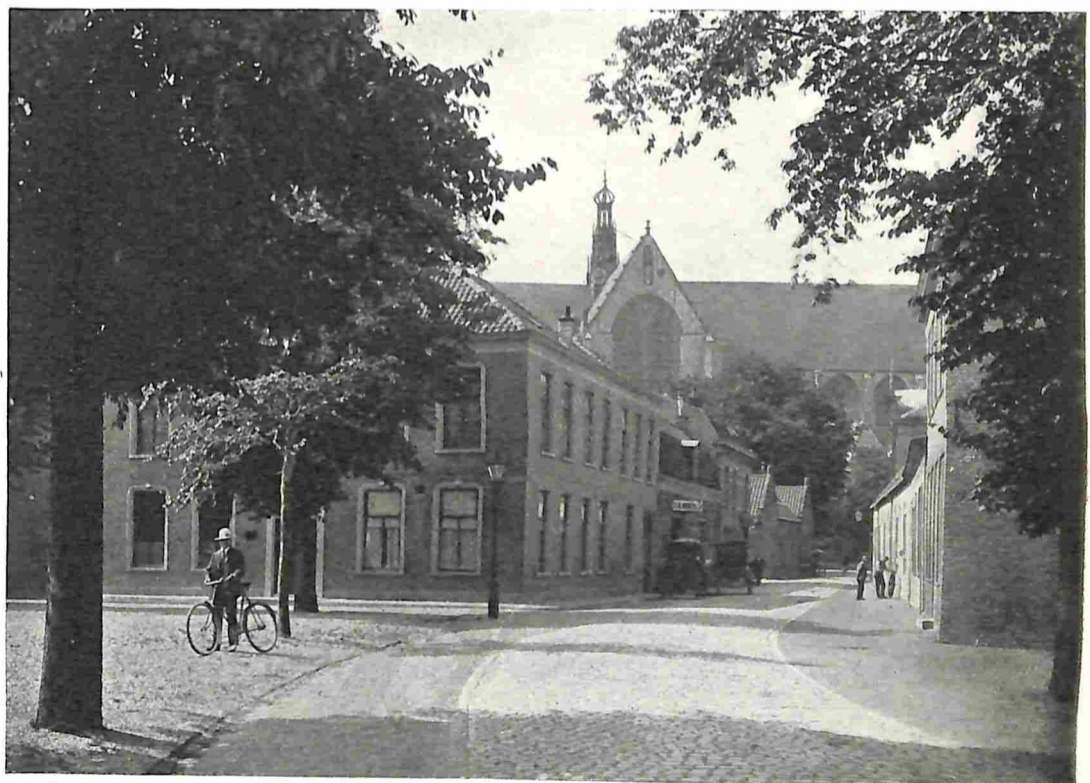

Foto C. Steenberg.

GEZICHT VAN DE PAARDENMARKT OP PATERNOSTERSTRAAT EN ST. LAURENSKERK.

van 1618. Het gebouw, dat tijdens de mobilisatie als hulpkazerne dienst deed, zal misschien — naar wij vernamen — weldra als openbare leeszaal worden ingericht.

Van alle slooingen in dezen hoek der stad valt misschien gééne meer te betreuren dan die van het Pesthuis, het in 1567 verbouwde brouwhuis van het Witte Begijnhof, dat in 1607 vergroot en vernieuwd werd en bij die gelegenheid den fraaien voorgevel ontving die ons prentje op blz. 316 in beeld brengt. Merkwaardig was vooral de gevelsteen (zie de afb. daarboven), die, na de slooping in 1816, aanvankelijk in een tuinmuur werd gemetseld, maar later naar het Museum werd overgebracht, en een goede voorstelling geeft van het inwendige van zoo'n inrichting voor besmettelijke ziekten met doodelijken afloop (want *dit* dient men onder „pest” te verstaan, niet alleen de levantsche pest) in vroeger eeuwen. Het schoorsteenstuk in de regentenzaal van dit pesthuis (eerst omstreeks 1850 afgebroken) gaf een afbeelding te zien van Trijn Rembrands, in „harrenas” en met een hellebaard gewapend. Trijn Rembrands, moet ge weten, is Alkmaar's Kenau Hasselaar; ze heeft vermoedelijk nooit bestaan, maar de geschiedenis van Alkmaars beleg leert, dat de stad vele heldhaftige vrouwen rijk is geweest, wier moed in de waarschijnlijk legendarische Trijn Rembrands werd geëerd.

Een der rijmpjes bij 't conterfeitsel van deze Debora

die vrijheids zegen

Verkreegh door 't punt van haren Degen

vermeldt dan ook, dat deze krijgshaftige Trijn Alkmaar met haar maagden

Ontsetten hielp, dus deed tot Loff dier Maagden Rhey

Den Burger Heer haar Beeld voor dezen schoorsteen zetten.

Dit stuk moet zich thans bevinden in de regentenkamer van het gasthuis.

Van de veranderingen, die deze noordwesthoek der stad in den loop der eeuwen heeft ondergaan, noemen wij nog slechts de demping der slooten om voormalige kloosterterreinen, thans Schoolstraat en Gedempte Nieuwe Sloot, omstreeks 1862. Waaruit wel blijkt, dat ook in het hogere gedeelte der stad het water niet geheel ontbrak; dat leert trouwens ook de Breedstraat, aanvankelijk Baksloot heetende, doch gewoonlijk „Kaksloot” genoemd en reeds in 1560 gedempt, met de bepaling „dat de privaten afgerooid zullen worden, mits een ieder een nieuw privaat maakt op zijn eigen erf en niet elders.” De bijnaam van deze met privaten omzoomde sloot, die waarschijnlijk oorspronkelijk met de Voormeer in verbinding had gestaan, is u nu tevens duidelijk; we weten, dat onze lezeressen 't ons niet zouden vergeven, als

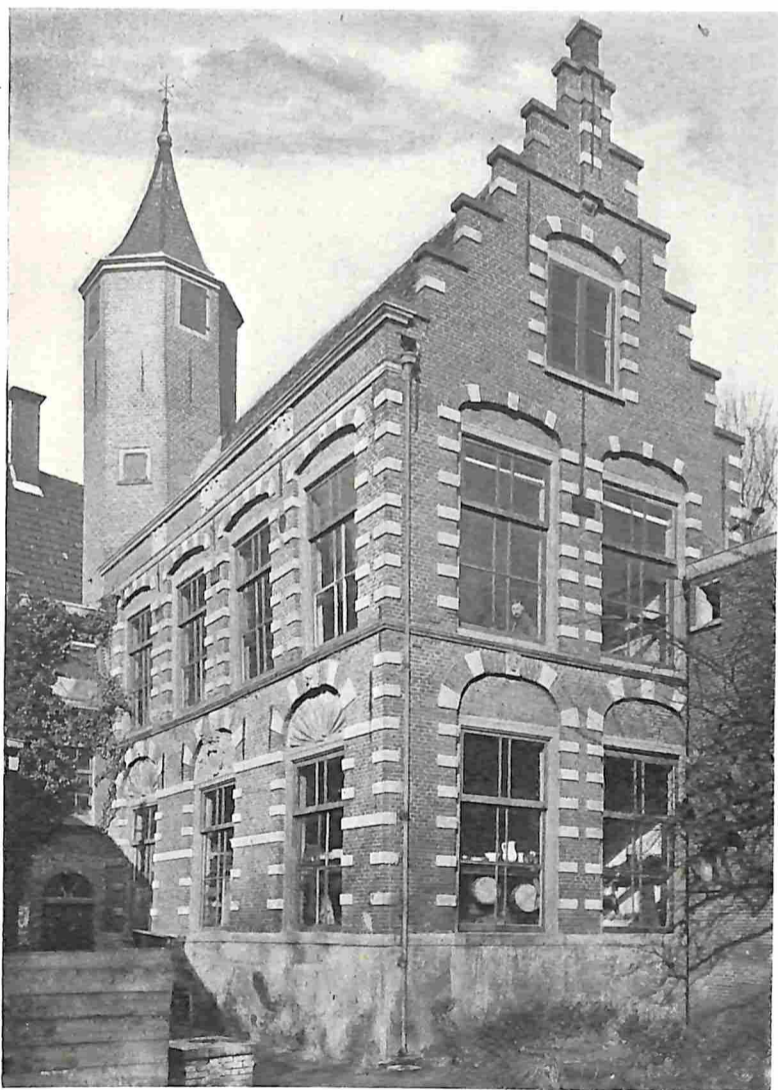

Foto C. Steenberg.

DE VLEUGEL VAN DE NIEUWE DOELEN TE ALKMAAR
AAN DEN BINNENHOF.

wij een plastische beschrijving van deze ongetwijfeld welriekende gracht in vroeger eeuwen gaven. En wat den tegenwoordigen toestand betreft, die is netjes maar weinig interessant. De zware toren van de Katholieke Dominicuskerk, gebouwd van 1863-'65, die het eeuwenlang in hoofdzaak onveranderd gebleven silhouet der stad, met haar hoog dak der Groote Kerk en haar sierlijken Waagtoren, op gelukkige wijze verrijkte, trekt hier, en aan de Laat, waar de hoofdingang der kerk is, voornamelijk de aandacht.

Wie mocht meenen, dat aan den ouden Koningsweg van Willem II iets bijzonders te zien is, vergist zich; een der meest nederige woningen is het geboortehuis van den Kennemer dichter Hofdijk, maar er is niets moois aan. We kunnen dan ook, zwijsende over het reeds in dit blad beschreven en afgebeelde Hof van Sonoy, en nog slechts even wijzende op den naam van de Ramen „herinnerend aan de draperije,” die ook te Alkmaar niet geheel zonder betekenis geweest is, Alkmaar's Langestraat opzoeken, de hoofdstraat. Hier woonde vroeger de aristocratie der stad. Maar thans is zij grootendeels uit de „city” verdwenen, en heeft zij zich in de nieuwe stadswijken buiten de oude wallen gevestigd. De Langestraat is voornamelijk winkelstraat geworden, een fleurige, flinke straat, met een allegaartje van een enkele 17de eeuwsche, vrij veel 18de eeuwsche en nog meer 19de en 20de eeuwsche gevels; de eerstgenoemde, niet te zeer gunstig willende afsteken bij hun smakeloze jongere burens, hebben zich meest van een moderne winkelpui voorzien, die in niet de minste harmonie met de rest van den gevel is. Toch is 't werkelijk wel een aardige straat. Maakt ze zulk een prettigen indruk door de mooie afsluiting, die aan de westzijde de Groote Kerk met haar koor en aanbouw, aan de oostzijde een fraaie gevel aan de Mient vormt? Waarschijnlijk in niet geringe mate. Deze rustpunten voor 't oog maken meer indruk, dan de in meerderheid uw schoonheidsgevoel schokkende gevels, die, evenwel, juist vanwege de rechtheid der straat, zich niet aan 't gezicht opdringen.

Aan de Langestraat staat Alkmaar's Stadhuis, ook al reeds in dit blad beschreven. Het heeft een reeks van antieke vensters, en een monumentale trap, verder een slank torentje, met een quasi-gothische spits van zandsteenkleurig beschilderd gegoten ijzer, 19de eeuwsche verrijking (van 1860), die een aardig renaissance-koepeltorentje heeft vervangen, en het doet zijn uiterste best om er echt oud-Hollandsch en eerwaardig uit te zien, en het vertoont alle kenteekenen van een oud-Hollandsch gebouw. Het zal dan ook wel aan ons liggen, dat dit Stadhuis ons, ondanks alles, volkomen koud laat, behalve het spichtige torenspitsje, dat ons eenige hittigheid des toorns bezorgt. Late gothiek- en renaissance-motieven maken een gebouw nog niet mooi; het komt ons voor, dat dit huis geen product van een groot kunstenaar is. Of ligt de schuld bij de herhaalde veranderingen en vernieuwingen?

Bekoorlijk zijn 18de eeuwsche huizen gemeenlijk niet, wél voornaam. Voornaam is zeker wel dat fraaie huis in de nabijheid van het Stadhuis, op blz. 321 afgebeeld. En sierlijk is zijn gevel tevens, met zijn fraaie deur, waarboven de vierkante erker uitspringt, die door een kwistig van beeldhouwwerk voorziene attiek gekroond wordt. Wat is die gevel gelukkig van verhoudingen! En wat wordt de kilheid van zijn strenge lijnen aangenaam verlevendigd door zijn rijke versieringen.

Oudtijds stond op deze plaats het deftige logement „het Moriaanshoofd”; het perceel bestond toen, in de 16de eeuw, reeds uit twee huizen. Het heeft in den loop der eeuwen heel wat lotswisselingen ondergaan; Alkmaar's oud-archivaris C. W. Bruinvis heeft er een uitvoerig artikel (in „Oud-Holland”) aan gewijd, maar — een typische eigenaardigheid van oudheidkundigen — hij meldt héél veel over de bewoners, maar héél weinig over het huis zelf, terwijl het opschrift van het artikel nochtans het tegendeel zou doen vermoeden. We leeren er dan ook niet uit, wanneer het grootste huis van „het Moriaanshoofd” zijn tegenwoordig uiterlijk kreeg, (vermoedelijk ± 1750). Wel dat er verscheidene deftige Alkmaarsche families in hebben gewoond. In 1798, toen Alkmaar hoofdstad van het „departement van Texel” werd, werden de huizen bestemd tot zetel voor het departementaal bestuur; deze glorie duurde echter slechts kort: in 1802 werd het departementaal bestuur weder ontbonden, en het voornaam huis werd eigendom van Meindert Monsieur, commissaris-inspecteur van den waterstaat, bij wien koning Lodewijk Napoleon in 1807 overnacht heeft. In 1811 werd het huis tot zetel der rechtbank aangewezen: daar is echter niets van gekomen. Daarna is het Moriaanshoofd eenigen tijd eethuis geweest, postkantoor, fransche joncheerenkostschool, en gymnasium, tot het in 1860 werd betrokken door den burgemeester Maclaine Pont. De namen van de volgende bewoners zullen wij maar niet opsommen; de laatste was de heer van Lookeren Campagne, die in 1916 het huis verliet, waarna het eenigen tijd ledig heeft gestaan; in dezen toestand is het door onzen fotograaf in beeld gebracht. Thans zijn er eenige kantoren in gevestigd, o.a. van de Hanze-bank, die dit op een onnoodig groot en den gevel niet bepaald verfraaiend bord den voorbijganger kond doet.

Als we de Langestraat verder afwandelen in de richting van de Mient, kunnen we het zachtkens, o, heel weinig, hellen van de straat opmerken: we gaan hier den geestrug af en naderen het gebied van de verdwenen Voormeer. En heel spoedig staan we op de breede (platte) Steenenbrug, de oude, die in dezen vorm van 1639 dagteekent, zooals met steenen in 't plaveisel is aangegeven, voor het huis, dat reeds van verre onze aandacht trok. 't Is het zoogenaamde huis „Geloof, Hoop en Liefde,” (zie de

afbeelding op bladzijde 320), geboortehuis van het raadslid van den Bosch, den ijverigen kampioen voor Alkmaars schoon, waarvan de gevel volgens deskundigen van omstreeks 1540 moet dagteekenen, met uitzondering van de moderne pui en de 17de eeusche top, welke vernieuwingen wel eenigszins den indruk, die de overigens sierlijke gevel maakt, verminderen. Allerlei mooie details zien we bij nadere beschouwing, fraaie consoles, saterkoppen, gevelsteenen vertoonende een keizerskroon en de wapens van Alkmaar en Hoorn, een groot gesmeed anker, terwijl ook de klauwstukken uit de 17de eeuw, die vermoedelijk de oorspronkelijke trappen vervangen hebben, fraai beeldhouwwerk te aanschouwen geven. De beelden stellen ons inziens de Hoop en de Gerechtigheid voor. Zij verklaren niet voldoende den naam van het huis, dat vroeger — want de tegenwoordige beelden zijn 17de eeusche — door andere beelden is gesierd geweest, waarvan een derde op den top moet hebben gestaan. Niet mooi staan de kapitelen boven de frontons der bovenramen. Maar een merkwaardige gevel is 't zeker. Minder sierlijk, maar toch niet onaardig is het geveltje er naast, ook op onze afbeelding te zien; de gevelsteen vertoont een gekroonde rups, maar de bewoner schijnt van den naam „het nieuwe Langedijker welvaren” alsmede van een ontsierend bord „Melksalon” grootere aantrekkingskracht te verwachten.

(Wordt vervolgd.)

Foto C. Steenbergh.

ALKMAAR. DE NIEUWE DOELEN TE ALKMAAR, EN DE DOELENSTRAAT, GEZIEN VAN DEN KONINGSWEG.

A. L.

1) In het volgend nummer zullen wij nog eenige mededeelingen doen over de zoo merkwaardige Friesche poorten en hare slooping, welke wij danken aan Mej. Bruining, archivaresse van Alkmaar, en die we ontvingen nadat dit artikel reeds was afgedrukt. Daaruit zal ook blijken dat Alkmaar's burgerij niet zonder protest de Friesche Binnenpoort heeft laten afbreken.

2) Die weldra gelukkig weer met zijn eigen beeldgroepen zal worden gesierd, Alkmaar gevoelt weinig voor het museum te Nieuwersluis. Met 10 tegen 6 stemmen is het afgietsel-voorstel van B. en W. verworpen.

3) N.l. in de jaargangen 1917 en 1918: Het Stadhuis in nr. 12 van 1918, de Waag in nr. 4 van 1917, het Hof van Sonoy (de „diaconie”) in nr. 31 van 1917, de andere hofjes in nr. 50 van 1917.

ALL RIGHT.

DIT is de korte historie van juffrouw Francina Kiezelbeen, bijgenaamd „All Right”, die kamers verhuurde en aan locandomania leed.

Zij heette inderdaad Francina Kiezelbeen; wij allen noemden haar „All Right” daar haar eenig en bevredigend stopwoord in de vreemdste situaties haars levens „All Right” was, het geen zij vol en rond, als haar eigen worstig figuurtje, placht uit te spreken: Ol Reid.

Dat zij aan locandomania leed, zeg ik. Het is makkelijk, het maakt althans mijn leven heel gemakkelijk en het kan misschien nog vele, nu moeilijke, levens vergemakkelijken, om alle menschen te etiketteren met hun zielsziekte-geval. Dit idee fixe kan natuurlijk mijn eigen afwijking zijn, goed, het zij zoo, maar het is heel rustig om te denken en bijna zeker te weten dat alle menschen een beetje.... getikt zijn.

Zij zijn meestal niet gevaarlijk maar zij zijn allemaal een beetje.... getikt. En het is heel onbillijk om onderscheid te maken en sommigen wreed af te zonderen en anderen niet. Ik begrijp nog niet waarom iemand die zich verbeeldt den paus te zijn en het niet is, opgesloten wordt, terwijl een ander, die zich verbeeldt verzen te kunnen schrijven of te kunnen schilderen, en het niet kan, vrij rondloopt.

Goed, iedereen is dus een beetje.... getikt.

Mooie vrouwen, saucijzenbroodjes, de duivel alcohol, sigaren, altijd-in-tea-rooms-moeten-zitten, teveel werken, wandelen-tot-je-erbij-neervalt, landhonger, feminisme, postzegelverzamelen, anti-semitisme, ik vind het niets erg dat menschen er een beetje aan lijden, maar het is lijden, het zijn kwalen, de patiënten zijn dus patiënten en daarom een beetje.... getikt.

De kwalen die ik daar noemde kan iedere rustig en wijsgeerige beschouwer herkennen. De mooie kwalen zijn degene die ik zelf ontdekt heb, die ik omcirkeld heb met mijn geest, die ik gedoopt heb, bestudeerd, ontleed en ingedeeld.

Iedereen heeft zoo'n kwaal, niet iedereen heeft een mooie; weinige menschen slechts zijn mooi.... getikt.

Ol Reid, Francina Kiezelbeen, had een prachtige, Ol Reid had locandomania. Zij bewoonde een bovenhuis, er woonden twee heeren bij haar op kamers. Zij had een oude trouwe meid, die haar bijna een vriendin was. De heeren waren keurige lui, de

dienstbode was meer vriendin dan meid, het huis was goed, de buurt was netjes, maar.... Ol Reid had locandomania.

Ik ontdekte het op een middag, ik was bij een der kamerbewoners op bezoek. De dikke blozende juffrouw Kiezelbeen was juist binnen geweest:

„Dag meneer, meneer ook weer eens in de stad, meneer ziet er maar best uit, Ol Reid (dit tegen mij). Wil u nog iets hebben vóór ik uitga met Daatje. Straks theewater, Ol Reid!”

En „Ol Reid” wandelde met even dikke, even bedaagde-maagdelijke Daatje de straat op.

„Gaat ze nog trouw iederen middag wandelen,” vroeg ik mijn vriend.

„Ja iederen middag. En maar huizen kijken,” zuchtte hij,

„Wat?”

„Ja dat wist je toch wel. Ol Reid doet niets anders dan huizen kijken, als maar huizen kijken, met Daatje, iederen middag....”

Ik was verwonderd; ik heb haar toen een paar maanden bestudeerd, die goede, oude Ol Reid; ze had inderdaad een mooie, ongeneeselijke locandomania.... Zij ging iederen middag, strijk en zet, met of zonder Daatje, huizen bekijken. Huizen die te koop stonden of huizen die te huur waren. Terwijl er geen enkele reden voor haar was om huizen te gaan zien. Zij had niet het minste plan om, uit haar eigen rustig bovenhuis in de keurige buurt, naar een andere woning te zoeken, zij had geen huisheer die haar huur tot in het fabuleuze wilde verhoogen, zij had geen lastige familie die haar verzocht huizen voor hen te gaan zien....

Ik heb bij Daatje geïnformeerd.

Zij stapte zoo'n huis binnen en begon direct in te deelen:

„Meneer kan deze kamer als zitkamer krijgen en dan een slaapkamer heel boven, Ol Reid. En andere meneer zal deze zitkamer wel willen hebben en dan houd ik dit kabinetje, Ol Reid. En jij Daatje, dat kamertje, vind je het zoo Ol Reid?”

Naar huis wandelend, begon zij haar indeeling dan weer te veranderen:

„Maar dan heeft andere meneer een véél mooiere zitkamer dan meneer. Dat veranderen we wel weer, we zullen het aan de heeren vragen, wat ze willen, Ol Reid!”

Aan de heeren werd natuurlijk nooit gevraagd wat zij wilden, om de eenvoudige reden dat zij, evenals Francina Kiezelbeen ten slotte, in het rustige bovenhuis in de keurige buurt wilden blijven.

Ol Reid had vreeslijk locandomania. Hééle wijken werkte zij af met haar trouwen adjudant Daatje; en wanneer er geen huizen te huur meer te vinden waren drong zij binnen bij menschen waarvan zij meende gehoord te hebben, dat zij wilden gaan verhuizen. De bescheidene, zorgzame, wellevende burgerjuffrouw Francina Kiezelbeen werd meedoogenloos, indringerig, frech, wanneer het ging om huizen zien.

Wanneer zij door een vreemd huis dwaalde, (dat zij toch niet zou huren), en indeelde hoe zij het zou bewonen met Daatje en de twee keurige heeren, dan was zij gelukkig.

Ol Reid heeft nog altijd vreeslijke locandomania. Verder is zij volmaakt gezond en tevreden.... Het is niet erg een beetje, mooi, en vooral ongemeen,.... getikt te zijn....

E. VAN LIDTH DE JEUDE.

Foto C. Steenbergh.

ALKMAAR. OUDE HUIZEN AAN DE STEENEN BRUG
TEGENOVER DE LANGESTRAAT.
LINKS HET Z.G.N. HUIS „GELOOF, HOOP EN LIEFDE”.

DE WIJDE PLAS.

EEN zacht briesje blies fijne rimpeltjes in den riet omzoomden plas, — in den omtrek als de „Wijde Plas” bekend —, waarop de gouden zonnestralen flikkerende lichtplekken tooverden; de wuivende rietpluimen suisden een droomerige melodie op.

Bedrijvige waterhoentjes zwommen af en aan, soms zich plotseling uit het water verheffend, om met sierlijken bocht bij hun in het riet verborgen nesten neer te strijken, waar hongerige jongen, de gulzige snavels wijd open, hun kale halsjes rekten.

Een strookje weiland, waarin een paar koeien tevreden lagen te herkauwen, scheidde aan den éénen kant den plasrand van een dichte boomengroep, waartusschen zich struikgewas tot halfweg de knoestige stammen opdrong.

Dicht langs den anderen kant liep een hooge spoordijk, waarover op geregelde tijden zware treinen, door grommende locomotieven getrokken, voorbij donderden.

De vlugge waterhoentjes vreesden dat geluid niet, zij kenden het en wisten, dat hen van die zijde geen gevaar dreigde, al blikten ook vele oogen door bestoven ruitjes heen naar hun schilderachtig verblijf; de koeien hieven de suffe koppen niet op, het donderend geraas aannemend als een onbegrepen verschijnsel, dat zich, zoolang zij zich herinneren konden, elken dag opnieuw herhaalde malen voordeed.

Een adem van vrede zweefde over den „Wijden Plas” en zijn onmiddellijke omgeving, van vrede en rustige rust.

Maar plotseling werd die rust gestoord.

Het dichte struikgewas tusschen de hoog-opgaande boomen werd uit elkaar geduwd door twee voorzichtige handen, die een plekje vrij maakten, om een baardig gelaat door te laten, dat langzaam te voorschijn kwam; twee diepliggende oogen speurden angstig rond, dan ontstond er een gekraak en geritsel en een man maakte zich los uit de struiken, die hem verborgen gehouden hadden, behoedzaam zijn zwaargelaarsde voeten met zoo weinig mogelijk gedruisch op den grond zettend, in zijn houding het sluipende van een vervolger of van een vervolgd, die het door hem opgespoorde wild onverhoeds overvallen wil.

De koeien kauwden vredig door, onbewust van de nabijheid van een vreemden man, maar de waakzame hoentjes haastten zich verschrikt naar hun nesten, zich angstig afvragend, of de indringer mogelijk onverwachts het groote, gevaarlijke wapen oprichten zou, waaruit heel kleine, ronde steentjes vlogen, die een zekeren dood brachten aan de ongelukkigen onder hen, die erdoor getroffen werden.

Maar de man scheen het vreeselijke wapen niet bij zich te dragen,

evenmin zijn aandacht op hen gevestigd te houden; langzaam waagden enkele stoutmoedigen zich weer uit hun schuilplaatsen en hervatten hun bedrijvig gedoe, anderen volgden en, gemakkelijk afgeleid, vergaten zij spoedig, dat een ongewone figuur in hun nabijheid verwijlde.

De man sloop, zich dicht bij de beschermende boomengroep houdend, het wekje door, zich meer en meer van de koeien verwijderend; bij een greppel gekomen, droog, met stoppelig, door koeientongen afgeschoren gras bedekt, maakte hij halt, liet zich op de knieën zinken, overtuigde zich, scherp om zich heen ziend, dat hij in de diepe geul veilig was voor spiedende oogen en strekte zich dan met een zucht in zijn volle lengte uit.

De oververmoeidheid van zijn lichaam behaalde de overwinning op de zenuw-spanning van zijn geest, hij viel dadelijk in slaap, den onrustigen slaap van één, die voortdurend op zijn veiligheid bedacht moet zijn, een slaap, waaruit hij telkens half ontwaakte, zoodat zijn droomen en zijn gedachten inéénvloeiden, zich op de zonderlingste wijze soms dooréénmengelend.

Hij zag zich terug in het dorpje, waar hij geboren werd, in het lieve, kleine huisje, schuilgaand onder klimop en wingerd, waarin zijn ouders woonden, ook nu nog woonden, zooveel jaren, nadat hij het voor goed verlaten had; in het vóórtuintje, moeders trots, bloeiden kleurige bloemen op, achter het huis was een lapje grond, waarop aardappels en verschillende groenten werden geteeld, waar ook een paar bessenstruiken stonden, die zich zeer in zijn belangstelling mochten verheugen; de verleiding, die van de ronde, hel-roode vruchtjes uitging, was hem meermalen te sterk gebleken; zijn bezwijken daarvoor had hem dan een pak slaag van vaders stevige handen bezorgd.

Het huisje lag dicht bij het spits-betorende kerkje, waarnaar des Zondags de dorpelingen in feestkleedij zich begaven, om te luisteren naar het woord Gods, dat hun gebracht werd door den ouden dominee, wiens zilverwit hoofd glansde, als een speelsche zonnestraal, door de hooge ramen naar binnen glurend, hem beroerde.

Als kleine jongen was hij graag mee naar de kerk gegaan, niet om de preek, waarnaar hij niet luisterde, maar omdat er zooveel te kijken viel: de wondere kleuren van de beschilderde ruiten, het snijwerk aan den hoogen preekstoel, het gewelfde plafond, in veelhoekige vakken verdeeld, de lange bank, waarin de burgemeester dikwijls geheel alleen zat en bovenal het groote Christusbeeld in een nis bij den ingang.

Droomerig zat hij dan rond te kijken, fantaseerend over alles, wat zijn aandacht trok, bijna schrikkend als galmende orgeltonen plotseling opklonken, om het gezang van de gemeente in te leiden.

Half wakker wordend, glimlachte hij spottend om zijn gedroom over het oude kerkje; zijn voorliefde daarvoor had maar heel kort geduurd, behoorde tot zijn aller-oudste herinneringen; hij draaide even heen en weer, gemakkelijker houding zoekend, oogknippende tegen het felle zonnelicht en zonder juist begrip van de plaats, waar hij zich bevond, soesde hij opnieuw in slaap, zijn afgebroken gedroom voortzettend.

Later had hij het kerkje gemeden, hij wist niet meer waarom of wanneer hij daarmede begonnen was, misschien omdat hij er zich verveelde en meer lust had in zwerftochten in den omtrek van het dorp met andere jongens, die, als hij, steeds bedacht waren op katekwaad en door geen vrees voor straf weerhouden werden, als zij iets verbodens in den zin hadden.

Hij hield niet van werken, hoewel hij sterk was en flink uit de kluiten gewassen en menigmaal gaf dit aanleiding tot heftige twistgesprekken met zijn driftigen vader, waartusschendoor dan de zachte stem van zijn moeder op smeektoon sussende woordjes sprak, die hem voor een oogenblik tot zwijgen en toegeven brachten, maar niet in staat waren, een blijvenden ommekeer in hem te wekken, een ommekeer, die noodig was, wilde er ooit een degelijk, arbeidzaam mensch uit hem groeien.

Op zijn achttiende jaar keerde hij het stille dorpje, dat hem verveelde, den rug toe, om zijn geluk te beproeven in de groote stad, waar zoovelen hun brood vonden, waar ook voor hem wel een plaatsje zou zijn.

Tevergeefs hadden zijn ouders, die voor hun luien, oproerigen, rockeloozen zoon het ergste vreesden, getracht, hem te weerhouden; zij hadden alleen van hem de belofte kunnen verkrijgen, af en toe te schrijven en hen te komen bezoeken, als hij er geld en gelegenheid toe had.

Het was hem goed gegaan in de groote stad, hij had dadelijk werk gevonden, dat hem leek, dat hem geheel zijn luiheidsneigingen vergeten deed; hij spande zich in, zooals hij nooit tevoren had gedaan, wist het vertrouwen van zijn patroon te winnen, vond een verbetering aan een der machines uit, die hem veel geld opbracht, begon zelf zaken te doen, waarbij de blondgelokte Fortuna nimmer haar glimlachend aangezicht van hem afwendde; langzamerhand werd hij een man van aanzien, geacht door iedereen en rijk genoeg, om een weelderiger leven te leiden dan zijn stoutste verwachtingen hem ooit hadden voorgespiegeld. Zijn ouders kende geen zorgen meer, zegenden hem als hun trots, den steun van hun ouden dag en...

De slaper ontwaakte opnieuw, wreef zich de oogen uit en een lache van minachtenden spot trok zijn mondhoeken omlaag. Hier waren zijn droomen bedrog geworden.

Het eerste gedeelte — waren dat wel droomen of alleen maar herinneringen geweest! — was waarheid-getrouw gebleven;

tot aan zijn gaan naar de groote stad, vergezeld van de zegenbeden en raadgevingen zijner bedroefde ouders, had hij zijn eigen leven juist gezien, maar daarna?

Zijn belofte, hun te schrijven, had hij zelfs niet gehouden; dadelijk door anderen meegesleurd in den maalstroom van het groote-stadsleven, was hij er spoedig reddeloos in ondergedoken.

Reeds op den avond van zijn aankomst had hij vriendschap gesloten met eenige jonge mannen van zijn leeftijd, die hij ontmoette in een kroegje aan den waterkant, waar hij was binnengegaan, om een deel van de hem meegegeven, zuurverdiende spaarduitjes van zijn ouders te verdrinken.

De nieuwe vrienden, intuïtief gevoelend, dat hij van hetzelfde maaksel was als zij, hadden hem tot zijn groote voldoening in hun midden opgenomen, belovend, hem aan werk te helpen en wegwijst te maken; hij tracteerde, totdat zijn geld op was en sloop dien nacht met één zijner nieuwe vrienden op een vunzigen zolder, waar een dertigtal ronkende mannen op den vloer lag uitgestrekt.

Dat was zijn intrede in de groote stad geweest, het begin; de voortzetting was daaraan evenredig gebleven en het einde was... de gevangenis!

Maar neen, nog niet, ze hadden hem nog niet te pakken!

Hij had den dans weten te ontspringen, maar... er werd op hem geloerd, er werd jacht op hem gemaakt.

Roerloos liggend in de droge, gras-bedeekte geul bepeinsde hij de grillen van het noodlot, die hem, nadat hij eenige jaren lang straffeloos het leven van een straatschuimer had geleid, in het nauw hadden gebracht om een zaak, waaraan hij onschuldig was!

Ja, hij was onschuldig, maar wie zou hem willen gelooven?

Al had hij geweigerd, deel te nemen aan den grooten slag, die lang in stilte was voorbereid geworden, toch behoorde hij tot de bende, die terecht van de begane misdaad werd verdacht en door de politie opgespoord en opgejaagd werd. Al kon zijn medeplichtigheid niet bewezen worden, — hij kon een alibi opgeven — toch zouden verschillende andere dingen ongetwijfeld aan het licht komen en de vrienden, die om zijn weigering tegen hem wrokten, zouden hem zeker niet sparen.

Hij wilde niet, dat wilde hij niet!

Het woord gevangenis had voor hem een afschrikwekkenden klank, dat woord had hem menigmaal weerhouden, waar zijn vrienden onverschillig voortgingen op een eenmaal ingeslagen weg; hij wilde zich niet laten opsluiten tusschen vier enge muren, alleen met zijn gedachten en zijn geweten.

Men zat hem op de hielen, maar hij had zijn spoor weten te verbergen, hij durfde gelooven, dat hij voorloopig aan de hand der gerechtigheid was ontkomen.

Zijn plan was, als het avond werd, verder te sluipen; hij was op weg naar zijn dorpje, waar zijn ouders om hem treurden; zij zouden hun deur niet voor hem sluiten, zij zouden hem binnenhalen als den verloren zoon en hem helpen, een ander mensch te worden, dat wist hij zeker!

De oogen opnieuw sluitend, vermeide hij zich in lieflijke droomen over een beter, rustiger, nuttiger leven dan hij tot nu toe had geleid, een leven, waarin hij zou goedmaken, wat hij misdeed; hij zou werken, om zijn ouders rust te kunnen geven en als zij eenmaal voor goed hun oogen sloten, zouden zij hem zegenen om zijn terugkeer op den goeden weg, dien zij hem steeds hadden aangewezen, dien hij moedwillig verlaten had.

En in die droomen leek dat alles hem zoo gemakkelijk, zoo licht uitvoerbaar, dat in hem geen twijfelingen rezen aan zijn eigen willen en kunnen.

Maar toch was zijn slaap niet diep genoeg, om hem te doen vergeten, dat ééne groote moeilijkheid nog slechts half overwonnen vóór hem lag; hij was er zich voortdurend van bewust, dat hij nog in gevaar verkeerde gegrepen te worden en als dat verschrikkelijke gebeurde, als hij werkelijk in de gevangenis kwam en openlijk geschandvlekt was, kon geen berouw meer baten, dan kon hij zijn goede voornemens wel laten varen, dan was hij voor goed een verworping, een uitgestootene, dan had het leven niet de minste waarde meer voor hem.

Hoe lang hij zoo half-wakend, half-slapend lag, wachtend op de avondschemering, om verder te gaan, wist hij niet.

Plotseling schokte hij, hevig verschrikt, omhoog.

Stemmengedruisch klonk op in zijn nabijheid en gestamp van stevige voeten.

Daar waren ze, de speurhonden, die op hem losgelaten waren, nu was zijn lot beslist, nu...!

Vlug opstaand, liep hij regelrecht op den „Wijden Plas" toe, duwde het riet opzij, liet zich met een plomp vallen in het water, dat zich kringelend weer boven hem sloot.

Een oogenblik later kwam een boerenmeid met haar juk met emmers om den hoek van de boomengroep, vergezeld door den boer, die haar met melken zou helpen; beiden liepen, niet op de koeien lettend, naar den waterkant.

„Ik meende toch zoo zeker, een plomp gehoord te hebben," sprak de boer, vooroverbuigend.

„Ik ook," antwoordde de meid, „maar we zullen ons vergist hebben, er is hier niets bijzonders gebeurd."

„Neen, er is hier niets gebeurd!"

Zij traden op de wachtende koeien toe en begonnen hun arbeid. Het rimpelige water van den „Wijden Plas" glansde in het gouden zonlicht, het riet ruischte een zoet-droevre melodie.

ELISE RUTGERS.

Avondwandeling met een Egel.

(HISTORISCH.)

Op een stillen zomeravond na een warmen dag wandelde ik in de schemering; rechts golfde het goudgele koren met hier en daar een klaproos: bolderik en korenbloemen waren door de vallende duisternis niet meer te zien. 't Was zoo heerlijk rustig en stil, alleen werd de stilte nu en dan even onderbroken door 't gesjilp der jonge lijsters (tweede broedsel) als de oude zich even in 't nest bewoog.

In de weide links van het weggetje herkauwden de koeien in het lange gras, dat als bezaaid was met margrietten; ze trachtten door met hun staart te zwaaien de lastige vliegen te verjagen.

Het schilderachtige paadje tusschen wei en korenveld voert achter een landgoed naar een lange smalle eikenlaan waardoor ik mijn huis weer bereiken kan. Wat staat het daar vredig en vriendelijk met zijn witte muren, voor het grootste deel met rozen en wingerd begroeid! Mijn oog valt juist op het openstaande raam der kamer waar ik zoo even mijn jongsten lieveling in slaap zong; als een schilderijtje ligt mijn kleine ventje, het ronde blonzende gezichtje met blonde krullen omlijst, als met rozeblaadjes zijn de glinsterende levendige oogskes bedekt, het onschuldige mondje is iets geopend waardoor een melkwit tandje te zien is, zijn mollige handjes rusten op 't losjes over hem gespreide dekontje.

Onwillekeurig neurie ik het slaapliedje, zoeeven voor hem gezongen. Mijn huis naderende tuur ik even in de diepe eikenlaan waar aan 't eind de dauw zich als een sluier over de aarde spreidt; meteen bemerk ik dat een egel me volgt en ik buk om 't dier van dichtbij te bezien doch 't is direct in een stekelige bal veranderd.

Weer neuriënd vervolg ik mijn weg, de egel vergetend, tot ik bij 't tuinhok merk dat 't dier me tot daar volgde. Vaag herinner ik me gehoord te hebben dat een egel van muziek houdt, maar ik weet niet juist of 't een egel of ander dier is; de gelegenheid is echter te mooi om geen proef te nemen.

Zacht fluitend raak ik haar aan; ze beweegt niet, waar ze anders bij de minste beweging inrolt; haar aardige snuitje blijft uitgestoken en nooit tevoren kon ik van zóó nabij en volledig een egelkopje zien — plotseling houd ik op met fluiten en oogenblikkelijk is de egel ingerold.

Heel zacht zing ik en de egel wordt langer, ik kan haar in mijn handen nemen, op schoot, het dier blijft oningerold tot ik zwijg. Al zingende kan ik zelfs zeer voorzichtig de oogen dichtdrukken van 't anders zoo schuwe beest; ze volgt me ruim een half uur

Foto C. Steenberg.

ALKMAAR. HET FRAAIE ACHTTIENDE-EEUWSCH HUIS AAN DE LANGESTRAAT, TER PLAATSE VAN HET VROEGERE LOGEMENT „HET MORIAANSHOOFD"

DE KOEPELKERK TE WILLEMSTAD MET DEN MERKWAARDIGEN UITBOUW.

door den tuin tot ze zich nog luisterend op de stoep neerzet, als ik naar mijn inmiddels wakker geworden knaapje ga zien.

Na een uurtje was 't egeltje verdwenen en hoewel ik nog weer trachtte door fluiten een beest tot volgen te lokken, gelukte 't me niet weer. P. P.

De koepelkerk te Willemstad.

DE OUDSTE PROTESTANTSCH Kerk VAN NEDERLAND.

DAT dit degelijk bouwwerk noch in beeld noch in woord bekend is gemaakt, bewijst hoeveel er ontbreekt aan de waardeering der architectonische scheppingen van weleer. Willemstad behoort voorzeker tot de kleinste en minst bekende onder de Nederlandsche steden. Haar naam, — zoo schrijft wijlen Mr. W. H. de Beaufort in een temperamentvol gesteld artikel over de verdediging van Willemstad door Carel Baron van Boetzelaar tegen de Fransen in 1793 (in Eigen Haard verschenen) —, komt slechts op de lippen van artillerieofficieren wanneer zij de herinneringen aan minder behagelijke garnizoenen ophalen en op die van andere Nederlanders, wanneer zij van iemand spreken wiens oogpels niet evenredig geplaatst zijn en die dus, volgens de spreekwoordelijke uitdrukking, naar de Willemstad kijkt, om te zien of de Klundert in brand staat.

Volgens mededeelingen van den architect en kunsthistoricus C. H. Peters werd het Koepelkerkje te Willemstad gebouwd tusschen de jaren 1581 tot 1604; ingewijd werd het een jaar nadat Rembrandt het levenslicht zag. Het ontwerp is dus ontstaan omstreeks 1575, in den kerntijd van den grooten bloei, die Holland in zijn gouden eeuw op het gebied van kunsten, wetenschappen en handel zoude beleven. Dat het gebouw iets minder pakkend werkt dan de bouwkundige Renaissance-overblijfselen uit dien tijd, mag onze bewondering niet verkleinen. Het groote tijdperk der Middeleeuwsche kerkelijke kunst was uitgebloeid en het schijnt, dat de bouwmeesters van den nieuwen tijd meer gevoel, meer geestdrift en kracht bezaten voor gebouwen van wereldsch type dan voor die van kerkelijk doeleinde. Hier te Willemstad echter hebben wij het voorrecht te genieten van een zestiend'eeuwsch kerkelijk werk, dat uitsteekt boven het beste wat op het gebied van den Protestantischen kerkbouw in den nieuwen tijd zoude ontstaan. Het is daarom eene gelukkige gedachte van dit tijdschrift om het karakteristieke Koepelkerkje van Willemstad in woord en beeld te toonen. Onze pogingen werden levendig ondersteund door Mr. J. P. W. A. Smit, Rijksarchivaris in de Provincie Noord-Brabant te 's Bosch, die de groote welwillendheid had in ons belang het oude archief der kerk, — berustend op het stadhuis te Willemstad, — aan een zaakkundig onderzoek te onderwerpen. Door zijne vriendelijke toewijding, waarvoor wij hem ook hier nogmaals oprecht danken, heeft „Buiten” het voorrecht den tot heden onbekenden ontwerper der kerk te noemen, verder mededeelingen te geven over het ontstaan van het ontwerp en over vele kleine bijzonderheden betrekking hebbend op het intiem-werkend kunstwerk.

De vrije en ruime ligging der kerk herinnert levendig aan die van de Nieuwe kerk te Groningen (1660—1665), alwaar eveneens de

huizenrij rondom geene insluiting, zooals o.a. bij den bouw der Oostkerk te Middelburg (1647—1667) en der Marekerk te Leiden, (1639—1649) veroorzaakte. Te midden van een groot grasveld, ongeveer tachtig meter in 't vierkant, dat door een grachtje en een lage beplanting wordt begrensd, ligt het Koepelkerkje waarop reeds uit de verte de blik blijft rusten, daar het aan 't einde der Voorstraat, de hoofdstraat der stad gelegen is. Een mooi ijzeren hek, dat alleen gedurende de godsdienstoefeningen geopend is en het groote vierkante veld — dat tevens tot begraafplaats dient — afsluit, verleent toegang tot het ingangsportaal en wel door een keurig onderhouden met draadwerk in halven boog overspannen en begroeid laantje, lang ongeveer 35 meter. De bewoners der plaats toonen door den aanleg van dezen aantrekkelijken toegangsweg gevoel voor het romantische te koesteren; ongetwijfeld genieten de kerkgangers in zomerachtige dagen, als de stormen niet meer loeien, de voorrechten dezer lommerrijke dreef die van het ijzeren hek af zich uitstrekt tot tegen het ingangsportaal der kerk. Dit portaal is nieuw en behoort bij een herstel der kerk uit het jaar 1791. 1) Hoewel in de compositie de kilte, eigen aan de kunstuitingen der laatste jaren van de achttiende eeuw doorschemert, geeft zij gelukkig geen disharmonie met den schoonen opbouw van den kerkwand. — Daar de bouwmeesters veelal juist in het ontwerp van den hoofdingang der kerk pakkend trachtten te werken, wordt het gemis van het oorspronkelijke Renaissance-ingangsportaal zeer betreurd, te meer daar hiervan geen enkele afbeelding schijnt te bestaan. Alle nasporingen blijken vergeefs geweest te zijn. De kundige Rijksarchivaris in de Provincie Noord-Brabant schrijft, dat van het voormalig portaal der Protestantsche kerk te Willemstad noch in den atlas van het Rijksarchief, noch in de zeer uitgebreide atlas van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in N. Brabant te 's Bosch eene afbeelding aanwezig is; ook het Rijksprentenkabinet mist deze. Door de Commissie voor het behoud der Rijksmonumenten voor Geschiedenis en Kunst, door de administratie van het stadhuis te Willemstad, noch door den Kerkeraad konden nadere inlichtingen over de afbeelding van het oorspronkelijke ingangsportaal worden verstrekt.

Maar wat deert ons op stuk van zake het ingangsportaal. Staat niet het Godshuis in zijn geheel, met zijn waardig, krachtig en rustig werkend Oud-Hollandsch Renaissancedak in levenden lijve voor ons, tartend de hevige stormen aan het Hollandsch Diep gedurende meer dan drie eeuwen, herinnerend er aan, dat ware grootte pronk noch praal behoeft? Want de kerk met hare acht muren en acht lichtvensters bezit geen ornament dat Uwe gedachte zou kunnen afleiden, o.a. de in Jacob van Campen's tijd mode geworden guirlanden boven, tusschen of onder de lichttrane (men denke aan die van de Oostkerk te Middelburg en die der Marekerk te Leiden); geen enkel sieraadje gaf de ontwerper haar als bruidsgift op den langen levensweg mede. Maar wel schonk hij aan hare verschijning innerlijk die kracht en die macht die den kunstvriend boeien, en die aan het bouwwerk in verre eeuwen den roep van echtheid en onwankelbare aantrekkelijkheid verleen.

Het na de Hervorming eerst gestichte Protestantsche kerkje is eene uiting van een pittig en begaafd talent. De diameter van het gebouw meet van binnen ongeveer achttien, de hoogte twintig meter. De afgelegenheid en de stilte der plaats werken mede om het mooie in u op te nemen en te verwerken. De vrije ligging op het groote vierkante grasveld maakt het mogelijk het van alle kanten te bezien; hierdoor vermeerderen de indrukken. Aan den achterkant der kerk is namelijk een hooge aanbouw aangebracht, die uwe aandacht zeer levendig houdt, daar het den ontwerper gelukte daarvan met de kerk een pakkend geheel te componeeren, voorwaar geene gemakkelijke taak, daar de doeleinden der beide gebouwen uiteenloopen. Het hooge dak van den aanbouw loopt in dat der kerk uit zonder ook maar eenigszins de harmonie te verkleinen. In dezen grooten achterbouw, tegenwoordig baarhuis genoemd, dat nog prijkt met de ruime oorspronkelijke ingang deur, bevindt zich de steenen wenteltrap en de houten trap die verder naar het sierlijke torentje leidt, voorzien van drie uurwijzers, voorheen uit Delft geleverd. Drie zolders met groote loodrecht op elkaar staande openingen waren onontbeerlijk voor het ophijschen van bouwmaterialen en van het klokkenspel. Hoewel piëteit bij de kerkeraden steeds levendig was, — dit bewijst het rijke interieur en het behoud van het zilverwerk voor de bediening 2) —, is toch het klokkenspel verloren geraakt. Dit moet een bijzonder mooi werk zijn geweest, den besteden prijs in aanmerking genomen. Het archief geeft aan, dat Wijnant Jans, Koopman te Amsterdam, voor het leveren van eene klok hangende boven de kercke, als eerste termijn 200 pond en voor de heele klok 472 ponden 6 stuivers ontving; — voorwaar geene kleine som. Tegenwoordig hangt in het gebouw slechts eene bel, waarschijnlijk het overblijfsel van het voormalige klokkenspel. Volgens onze opvatting heeft de ontwerper der kerk het gebouw met een stevig Oud-Hollandsch Renaissance-dak voorzien terwille van het groote klokkenspel. Hij zal dit gewicht niet hebben durven toevertrouwen aan een eerder rank koepeldak.

Door de aderen van het kerkje stroomt Zeeuwsch bloed, want het ontwerp is gemaakt door den stadstimmerman van Middelburg Mr. Adriaan de Muer of de Muyl. Hij zond het naar Willemstad, waar het model in het Stadhuis werd opgesteld en ontving er den eersten September 1594 honderd en zes en veertig Kar.Gulden voor. De begaafde ontwerper van het eerst gestichte

Protestantsche kerkje was dus van huis uit handwerker en werkte zich tot architect op. Deze gang van ontwikkeling had in die dagen hier en in 't buitenland niets vreemds of gezochts. De architecten werden toen niet aan kunstacademiën gekweekt; zij begonnen door de bank van meet af aan. Zoo was o.a. de groote bouwmeester Filippo Brunellesco (1377 - 1446), de compositeur van den indrukwekkenden koepel voor den dom te Florence, van huis uit goudsmid.

Een tweede ontwerp voor het koepelkerkje door van Norenburgh 3) uit Dordrecht ingediend, schijnt als eene wijziging en verwijding van de Muers ontwerp beschouwd te moeten worden. 4) Wat mij persoonlijk betreft, blijft hierover iets duisters heerschen, daar eene verwijding van een bouwwerk met achzijdig grondvlak kwalijk is voor te stellen. Misschien werd in het tweede ingediende plan aan de kerk dien van den grooten achterbouw geschonken.

Bij het binnentreden der kerk gevoelt men ook hier in voornam gezelschap te zijn, en door de vormspraak van het geheel en door die der onderdeelen. Al derft dit interieur ook het imposante van dat der Nieuwe Luthersche kerk te Amsterdam en het verheffende van de Oostkerk te Middelburg, toch overtreft het deze beide in innig-ernstige stemming; onverzwaakt is hier eene rijpe vrucht der zestiende-eeuwsche kunst geschonken. De ordonnantie is eenvoudig maar breed opgevat. De ingang, door vier zuilen geflankeerd, welke een eikenhouten galerij draagt, bevestigt dezen indruk, welke verrijkt wordt door het daartegenover geplaatste zeer mooie orgel, geschenk van Willem V, Prins van Oranje, destijds heer der heerlijkheid. Tegen de acht muren zijn acht sprekende zuilen aangebracht, die draagsters zijn van pilasters, welke op hunne beurt den spanten van het licht-blauw getinte houten koepelgewelf steun verleen; de lantaarn is gesloten; slechts ééne oorspronkelijke koperen Renaissancekroon versiert de kerkruimte. Tot volledigheid der bekoring, die dit geheel kenmerkt, werkt de diep bruine tint der meubels en der lambriseeringen, — door ouderdom verkregen —, zeer mede; voor alles echter het gedempte licht dat door het glaswerk der hoog aangebrachte vensters schijnt.

Ons oog valt bij het binnentreden op den preekstoel, die door echtheid en schoon maar sober gehouden beeldhouwwerk uitmunt. Volgens de rekeningen van 1608 en 1609 maakte hiervan het bestek en patroon de schrijnwerker Jacob Oliviers tot Delft; voor het maken van het preekgestoelte ontving Joris Adriaens te 's Hage de som van 700 Carol.Guldens, waarvoor hij tevens leverde de bocht daarvoor (het doophek) en de schepenbank, zitplaatsen voor den magistraat. Naast den preekstoel verkrijgt men door eene deur toegang tot de consistoriekamer, een kleine uitbouw die voorheen prijkte met een hooge zeventien-eeuwsche schouw; dit vertrek toont het portret van wijlen D. C. Punt (1824, † 30 Dec. 1898), lid van den raad en den kerkeraad, den milden schenker eener gift aan de kerk ter waarde van een ton gouds, bestaande in huizen en landerijen.

De vijf meter lange Schepenbank — links van den preekstoel —, met hare tien zitplaatsen, behoort tot de degelijkste voortbrengselen dier tijden en mag het waardvolste sieraad der kerk worden genoemd. De luifel of kap wordt door dertien gebeeldhouwde consoles gedragen; de achter- en voorwand zijn met bogen en pilastermotieven van edelen vorm verrijkt; niet het minst valt de lessenaar door zijn breed gehouden snijwerk op. Deze schepenbank, geheel oorspronkelijk behouden, zoekt men tevergeefs elders in Renaissance-ontwerpen. Ook de kleinere bank rechts van den preekstoel met acht zitplaatsen, waarvan vier voor officieren, is een mooi stuk werk, al mist het ook dat bijzondere waardoor de schepenbank uitsteekt.

Onmiddellijk voor het doophek valt eene lange bank op, omdat de ordonnantie van den rug tot het fijnste der meubileering behoort; eene rij van vier en dertig zich aansluitende bogenmotieven, gedragen door zuiltjes met jonische kapiteelen, geven aan dit meubel bijzondere waarde. Hoe verrukkelijk schoon moet het aspect der kerk geweest zijn in tijden waarin nog de oudste lichtramen door velerlei schenkingen 5) prijken met gekleurd en geornamenteerd glaswerk!

Men verlaat het Godshuis wel gestemd, en onder den indruk dat hier kunstenaars aan 't woord waren, die in gedragen vorm en het kerkelijk en het schoonheidsgevoel bevredigen. Dit monument versterkt de overtuiging, dat de uitingen der architectuur, — der verstummte Musik, zooals Goethe ze noemt —, met des te meer eerbiedigen schroom moeten worden gezien, hoe sterker de gedachte ons beheerscht, dat van alle kunsten de bouwkunst het meest getrouw de samenleving weerspiegelt.

Willemstad telde op 1 Januari 1919 2242 inwoners. Hoewel de Katholieke gemeente slechts ongeveer 180 lidmaten heeft, bezit zij sinds 1873 een aantrekkelijk bedehuis. Men koos den langgestrekte Basilikavorm; het gekleurde glaswerk der lichtramen van het koor, de goede verhoudingen en het levendig spel der gewelflijnen geven aan deze kerk stemmige wijding.

J. H. SCHORER.

1) Boven het ingangportaal is een gehouwen steen aangebracht, waarop is ingebeiteld D. O. M. Soc. Rum 1607 Restauratum et magnaex Paote Renovatum 1791.

2) De zilverschat wordt in de pastorie door den beminlijken predikant Ds. P. M. Eigeman bewaard. Zij bestaat uit vier schoone groote bekens waarvan de bovenranden sober, maar artistiek met bladornamenten zijn versierd; de bodems tonen de wapens der schenkers met het jaartal 1659. Verder zijn voorhanden twee schalen met het jaartal 1742; deze hebben geringe kunstwaarde.

3) De aannemers van den romp der kerk waren van Norenburgh (hij leverde

van Antwerpen uit den harden steen), Cornelis Verhoeven Mr. metselaar uit Rotterdam en Jan Janss Orchel (of Orgel), Mr. steenhouwer uit Delft. Van Norenburgh ontving voor het tweede model der kerk, uit Dordrecht medegebracht, op 3 Aug. 1595 120 pond Vlaamsch.

4) Eene kanteekening geeft aan, dat later nog een toren is toegevoegd: „ende zoo dezen tempel nu wijder gemaakt is als dierste model, dat oijck een thoren bij die van den magistraat daaraan is bestelt.” (Over dezen toren blijft iets duisters heerschen).

5) Het koepelkerkje schijnt van zijne stichting af de sympathie van velen gehad te hebben. Dit blijkt uit de schenkingen, welke in het archief worden vermeld: In de kroniek van het historisch Genootschap te Utrecht (jaargang 1889) wordt vermeld van een octrooi van Prins Maurits van 22 Juni 1611, vergunnende om tot den kerkbouw 2000 gulden te negotieeren en daarvoor de inkomsten te belasten. Dijkgraven en gezworenen van de polders Reigenhil, Fynaart en Heiningen krijgen verlof belastingen te heffen voor een raam in de kerk te Willemstad, versierd met de wapens der polders. — Nov. 1615 zijn geplaatst de ramen geschonken door de Staten-Generaal, en den raad van State. — In 1615 geleverd in de kerk 33 glazen van 11, 8 en 12 voet (waarschijnlijk waren toen de oudste glazen door ongetij vernietigd). — Seger Crijnen, glasmaker, levert 2 glazen staande in de kerk; het een hebbende het wapen der Hoogmogende Staten-Generaal, versierd met zijn compertement, de andere de wapenen van den heer Gouverneur en van dien van den Magistraat dezer Stede, samen voor 180 gulden, betaald 27 April 1616. — Dat menige schenking ook door krachtadige insschenkomst moest verkregen worden, bewijst eene aanhaling in het archief, waaruit blijkt, dat de burgemeester Anthony Crieck 11 Febr. 1608 wordt uitbetaald zijne reis- en verblijfskosten naar 's Hage om de Staten-Generaal en de Staten der particuliere provinciën te solliciteeren voor het geven van ramen in de kerk.

HET OPEN VENSTER.

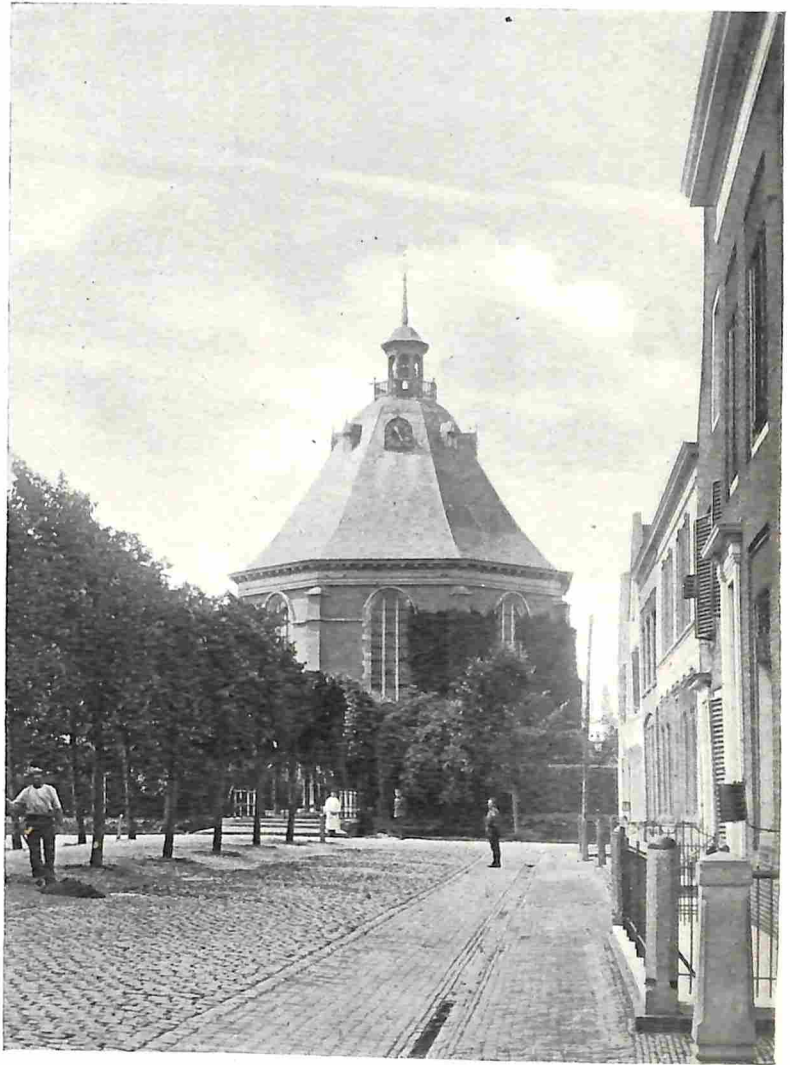
8) *Uit het Engelsch van E. TEMPLE THURSTON.*

EN dus las ik het gebed, dat God ons zulk weer mocht schenken, opdat we de vruchten der aarde te rechter tijd mochten ontvangen, en vroeg me af, terwijl ik het las, of de gedachten, die in mijn geest waren, het gebruik van zulke woorden wel rechtvaardigden. Na den dienst, toen ik in de consistoriekamer mijn toga afdeed, hoorde ik de stem van Mr. Burnstead, een tuinman, die zijn groenten naar de markt brengt, opweg naar huis over het kerkhof.

„'t Was verkeerd van den dominé,” zei hij. „Waarom gaat hij nu bidden om zonnig weer, nu al mijn velden door en door verdroogd zijn. Ik heb geen Amen gezegd op wat hij vroeg, maar ik nam mijn gebedenboek, en terwijl hij het gebed om mooi weer las, las ik het gebed om regen. En ik had het eerder uit en was eerder aan mijn Amen toe dan hij.”

Dit vertelde ik Diana aan het middagmaal. Ik vertelde het haar in vollen ernst, omdat het me toescheen, of ik misschien door het zelfzuchtige van mijn gedachten niet goed geleid was geworden.

Ze keek me een oogenblik aan, en toen, met een guitige vonk in haar oogen, leunde ze over de tafel en hield mijn hand vast, terwijl ik me van wat zout bediende.

DE KOEPELKERK TE WILLEMSTAD.

HET BEGIN. 4 AUGUSTUS 1914.
DE DUITSCHE CAVALERIE TREKT BELGIË BINNEN.

„Doe een gebed voor plaatselijke buien, Vadertje,” zei ze. Kan er nog eenige twijfel bestaan? Diana is wijzer dan ik.

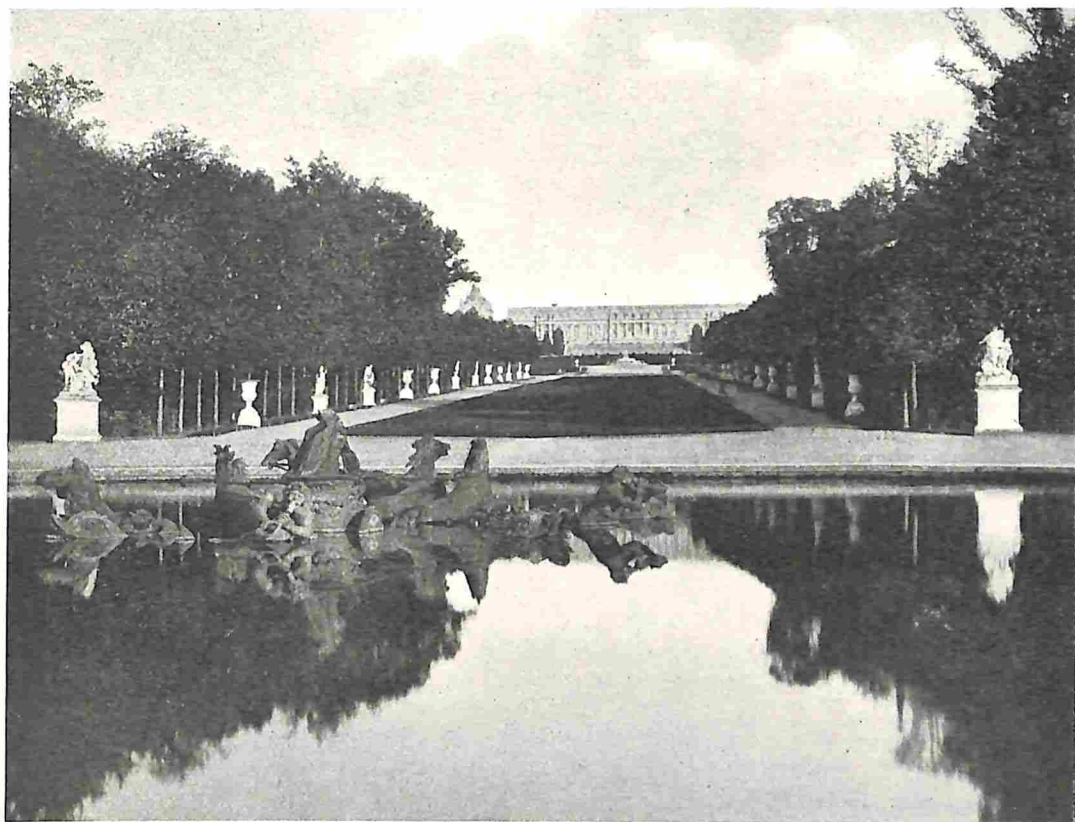
11 April. Vandaag zijn er nieuwe inwoners in Bramlingham gekomen. De Boomgaard-hoeve naast ons is verkocht en dezen morgen zijn de nieuw aangekomenen er in getrokken. Ze heeten Tregenna en moeten uit het Westen zijn — Cornwall heel waarschijnlijk. Er is een vader en moeder, een zoon en dochter. De dochter ziet er aardig uit, maar kleedt zich niet goed. De zoon zal de tweehonderd bunders bebouwen, om zich te oefenen voor grootere ondernemingen in Californië, waar zijn Oom groote eigendommen heeft. De moeder is ouderwetsch en draagt zwarte kleeren. Ik heb nog niets van den vader gehoord. Diana is de persoon, die me al deze inlichtingen gaf. Ze is het grootste gedeelte van den morgen in den tuin geweest; over onzen muur aan den zuidkant zien we een deel van den tuin der Boomgaard-Hoeve.

Bevreesd, dat ze nieuwsgierig was geweest, vroeg ik haar, hoe ze al deze dingen zoo gauw had vernomen.

„Ik was bezig de klimrozen te snoeien, Vadertje,” zei ze, „en ik zag ze in hun tuin.”

„Maar de klimrozen hadden de vorige maand al gesnoeid moeten worden,” zei ik.

„Dat is ook gebeurd,” antwoordde ze. „Ik deed maar zoo, zij wisten het niet. Ik ging voortdurend naar beneden om de ladder te verschuiven. Hun meubels zijn allemaal modern. Ze moeten

HET EINDE. 28 JUNI 1919.
GEZICHT UIT HET PARK BIJ HET „BASSIN D'APOLLON”, OP DEN MIDDENVLEUGEL VAN HET SLOT VAN VERSAILLES MET DE RAMEN DER GALERIE DES GLACES, WAARIN DUITSCHLAND DE VREDESVOORWAARDEN HEEFT GETEEKEND.

afschuwelijk staan in dat mooie oude huis. Ik houd niet van menschen zonder smaak — smaak is even noodig als goede manieren. Daardoor vergeef je Juffrouw Chester in het dorp, met haar oud porcelein en haar Chippendaalsche meubelen, al haar eigenaardigheden. In haar hart is ze werkelijk lief — dat ben je altijd, als je een goeden smaak hebt. Menschen met goede manieren en slechten smaak zijn allen maar oppervlakkig aardig. Op zekeren dag zul je toch ontdekken, dat ze in hun hart vreeselijk zijn.”

Ik kan maar niet nagaan, waar Diana dit alles geleerd heeft. Ze heeft bepaald besloten niet van de Tregenna's te gaan houden.

En nu vraag ik me af, of er waarheid is in wat ze zegt. Is smaak werkelijk even noodig als goede manieren? In 't begin, toen Georgina en ik getrouwd waren, dachten we, vrees ik, het meest aan de gezelligheid van ons huisje; gezelligheid, die geen weelde was, maar zeker gezelligheid, die huiselijkheid was. Pas toen Diana naar school was geweest in het Zuiden hoorden wij voor 't eerst het woord „smaak” noemen.

In dit opzicht geloof ik zeker, dat Diana en haar geslacht zich vergissen.

Mrs. Tregenna kan wel een edelmoedige en goedgehartige ziel wezen, in weerwil van haar ouderwetschheid. De moderne meubels kunnen ook gemakkelijk en huiselijk genoeg zijn, wanneer Diana vriendschap heeft gesloten met de aardige, maar slechtgekleede dochter.

In de hooge boomen, achter het boschje, hoorde ik van 't jaar voor 't eerst de hofzanger op mijn wandeling dezen morgen. In schoolboeken noemen ze hem den „wilgezanger,” maar de populaire naam „hooivogeltje” schijnt me veel passender toe. In de eerste plaats heb ik het diertje nooit van zijn leven in een wijk gezien. Zijn jachtterrein op die insecten, welke zijn dagelijksch voedsel vormen, is in de boomen, die grenzen aan den rand van de weiden en korenvelden, en dan is zijn nest van hooi gebouwd.

Toen dus Diana, die me vergezelde, bleef staan om naar zijn lied te luisteren en me vroeg, welke vogel dat was, zei ik haar, dat het het hooi-vogeltje was.

„Luister eens goed,” zei ik. „Hij zingt telkens dezelfde twintig of dertig noten, maar het verveelt je nooit er naar te luisteren. Telkens zijn ze weer nieuw en frisch.”

We konden hem hoog boven ons zien, van den eenen tak naar den anderen vliegend; het olijfgroen van zijn veertjes maakte het soms wat moeilijk voor ons hem tusschen de bladeren te ontdekken.

„Het klinkt,” zei Diana toen, „het klinkt juist of hij een geschiedenis vertellen wil — een er-was-eens-verhaal, en dan, wanneer hij zoover is, dat hij zal vertellen waar de prinses woont, dan houdt hij op.”

Niemand kon het gezang van het hooivogeltje beter beschreven hebben. Ik keek haar aan en glimlachte om de vruchtbaarheid van haar verbeelding.

„Hou je dan niet van zijn lied?” vroeg ik.

„Of ik ervan houd,” zei ze. „Ik vind het zoo lief.”

„Maar ergert het je niet, als hij op-houdt?”

„Neen.”

„Dat is vreemd,” zei ik. „Hij heeft den slechten smaak, zijn verhaal af te breken, maar hij doet het met zulke goede manieren, dat je toch van hem houdt.”

Ze draaide me om, zoodat ik haar in 't gezicht moest kijken.

„Vadertje,” zei ze, „ik ga toch niet van de Tregenna's houden.”

(Wordt vervolgd).

Engelsche boerensprekwoorden.

— Als je een halster koopt, let dan op dat er een goed paard aan vast zit. (Gewoonte was op de paardenmarkt dat de koper een halster toekreeg.)

— Brouw vóór ge bakt! (Bakken zonder gist gaat slecht.)

— Houdt je bij je oude liefje tot je het met het nieuwe eens bent.

— Gebruik geen zweep bij paarden, waarmede ge een rivier oversteekt.